

**Élet az utolsó esély után, avagy testközelben az utógondozás
intézménye különös tekintettel a magyar és amerikai gyakorlatra**

Jelige: afterschock

TARTALOMJEGYZÉK

I. BEVEZETÉS	5
II. UTÓGONDOZÁS ÁLTALÁNOS KÉRDÉSEI.....	6
1. Történeti áttekintés, hazai fejlődés	6
2. Utógondozás, mint fogalom és fogalmi egységek halmazának ismerete.....	9
2.1. Az amerikai terminológia	10
3. Börtönlét, avagy az utógondozás nélkülözhetetlenségének indokai.....	11
3.1. Szabadság vagy szabadságkorlátozás	12
3.2. Elidegenedés, magány, zsúfoltság.....	13
3.3. A prizonizáció negatív hatásai.....	14
III. UTÓGONDOZÁS AMERIKÁBAN	15
1. A Boot Camp („csizmatábor”) mint az utógondozás előhírnöke	15
2. Az amerikai folyamat.....	18
2.1. Eltérő tendenciák: néhány kutatásról.....	18
2.1.1. Az utógondozás eredményei Clevelandban, Denverben és Mobileban.....	18
2.1.2. <i>Újabb kutatások és újabb konklúziók az utógondozásról Minnesotában, Arizonában és New Hampsireben</i>	19
3. Az ún. „félúti házak”	20
IV. UTÓGONDOZÁS HAZÁNKBAN	21
1. A pártfogó felügyelő tevékenysége	22
2. Mélyinterjú egy utógondozó koordinátorral az utógondozásban játszott szerepéről és feladatiról.....	22
3. Reintegráció és reszocializáció.....	24
V. A MEGVALÓSULÁS MIKÉNTJÉNEK PROBLEMATIKÁJA	26
1. Utógondozói programok Amerikában	26
1.1. Intensive Aftercare Program (IAP)	27
1.1.1. Milyen eredményekkel és megvalósulási szinttel valósult meg az IAP modell Colorado, Nevada és Virginia államban?	27
1.1.2. A legsikeresebb állam, ahol megvalósult az IAP, Colorado	29
1.2. Thomas O’Farrell Youth Center	29
1.3. Bethesda Day Treatment Center.....	30
1.4. Florida Environmental Institute	30
1.5. Project CRAFT	30

1.6. GROWTH	30
1.7. Utógondozói programok összesítése	31
2. RSAT (Residential Substance Abuse Treatment for State Prisoners)	31
3. Program Magyarországon: „Tett- program az áldozatokért és a tettesekért”	32
VI. AZ UTÓGONDOZÁS MEGVÁLASZOLATLAN KÉRDÉSEI.....	34
1. Az utógondozói munka.....	34
2. Sztereotípiák és agresszió a szabadultakkal szemben	35
3. Visszaeső bűnelkövetők	36
VII. AZ ÁTTÖRÉS, AVAGY EGY UTÓGONDOZOTT ÉLETÚTJA. INTERJÚ K. KRISZTINA UTÓGONDOZOTTAL.....	37
VIII. DE LEGE FERENDA JAVASLATOK.....	38
IX. ÖSSZEGZÉS	41
X. FELHASZNÁLT IRODALOM	42
Könyvek	42
Cikkek	44
Felhasznált jogszabályok	45
Internetes források	45
XI. MELLÉKLETEK.....	47

„A volt elítéltek utógondozása nem egyszerűen emberbaráti, hanem kriminológiai szükségszerűség is.”¹

---

¹ Korinek László: Kriminológia I. kötet, Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó, Budapest, 2010, 690. oldal

I. Bevezetés

Jelen dolgozat célja, hogy bemutatásra és elemzésre kerüljön az utógondozás, mint az elítéltek társadalomba való reintegrációjának egyik nélkülözhetetlen eszköze, mind a magyar jog, mind az amerikai jog szemüvegén keresztül. A terminológiai alapokból kiindulva megfigyelhető a jelenség differenciálódása, de nem csak az elméleti síkból indulok ki azonban a téma ismertetésénél, hanem néhány jelentős kutatás is górcső alá kerül a teljessé igénye nélkül. A levont konklúziók segítséget nyújtanak eligazodni a jelenség megosztottságának kérdéskörében. A munka megkísérli bizonyítani az utógondozás szükségességét és nélkülözhetetlenségét, annak ellenére, hogy egy igen kényes témával állunk szemben, hiszen az elítéltek felkarolása és támogatása nem tartozik a társadalom elfogadó nézeteihez, sokszor inkább a megvetés és a béklyó a legkifejezőbb szavak rá. Ha alaposan szemügyre vesszük, végigjárjuk a folyamatot és mellette hasonlítási alapként lépésről- lépésre kísér minket az amerikai példa, olyan megoldási sémákat alakíthatunk ki és javaslatokat tehetünk, amely nem csak a társadalom, de a mindennapi jogalkotó részére is segítséget tudnak nyújtani. Az egymásnak feszülő és sokszor egymással versengő eredmények és vélemények, az „ideális” vagy csak helyt álló utógondozásról arra sarkallják az embert, hogy ellentmondó eredményeket vonjon le mindezekből.

A dolgozat a témát illetően a meghatározó angol nyelvű kutatás, megvalósult vagy folyamatban lévő programokon, mint például a Tett-program”, az IAP vagy az RSAT, és szakirodalmon túl, bemutatja a tárgy hazai fejlődését, sikereit és hiányosságait, ezen túlmenően mondhatni másodlagos jogforrásként pedig saját, önálló kutatást – mélyinterjút egy utógondozottal és a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei utógondozó koordinátorral– is közöl. Az interjúhoz való közreműködésért és segítségnyújtásáért külön köszönet illeti Vincze Hajnalkát, utógondozó koordinátort, nyíltságaért, őszinte szavaiért pedig K. Krisztinát, utógondozottat. Ahhoz, hogy a magyar szakirodalom mellett párhuzamos elemzésre került az amerikai példa, ismét csak köszönet illeti a jelenleg Texasban élő volt angol anyanyelvi tanáromat, N. Robinsont, aki több külföldi szakirodalmat és a téma szempontjából releváns könyvet és cikket ajánlott nekem, valamint juttatott el hozzám scannelt formában is, különösen a „csizmatáborok” és az amerikai programok bemutatásánál, és segítségével lelkesen hozzájárult a téma forrásainak bővítéséhez.

Azért választottam ezt a témát, mert részese voltam a Széchenyi - terv keretei között megvalósuló „Tett az áldozatokért és tettesekért” programnak – helyzetem tekintve, mint önkéntes utógondozó – és ez a folyamat egy újfajta látásmódot eredményezett az életemben. Sokszor a sztereotípiák hibájába esünk és nem is akarunk mélyre ásni, energiát, időt fordítani arra, hogy a társadalom perifériájára szorult, kirekesztett személyeket megismerjük és rajtuk segítsünk. Hozzá tartozik mindehhez, és ellentmondok magamnak, hogy vannak, akik nem is akarnak változni, élvezvén a társadalom rosszallását és folyamatos büntetését az igazságszolgáltatás terén. Ez az ellentmondás legjobban az utógondozó programokban és az ezekben való részvételi arányokban fog kitűnni. A dolgozatnak azonban az a fő küldetése, hogy több fényben világítsa meg a levont konklúziók sorhadán át a társadalom védelmének, így az olvasó védelmének egyik eszközét az utógondozást. Mottóm az, hogy munkám már elérte célját, ha csak egy bűnelkövetőt is sikerül a legalitás útjára terelni akképpen, hogy egy másfajta szemlélet magvait elültetjük benne. E folyamat lezárultával értékkel és erkölccsel bíró – a társadalom hasznára lévő, és nem, mint ellenségként aposztrofálható – elemként léphet ki a problémákkal és örökös veszélyekkel terhes színtérre, nemes egyszerűséggel a társadalomba.

II. Utógondozás általános kérdései

1. Történeti áttekintés, hazai fejlődés

A bűnismétlés megelőzése, a társadalom védelme és a közösségbe való beilleszkedés segítése céljából már a legrégibb időkben megjelennek az utógondozás intézményszerű működésének kísérletei, megelőzve annak jogintézménnyé válását. Ezért története egyidős a börtönök megjelenésével, amint azt az elkövetkezendőekben is láthatjuk.

Az őskereszténység korában a niceai zsinat külön szervezetet létesít az elítéltek gondozása érdekében, melynek neve, a *procuratores pauperum* azaz „szegények gondozója”.² A halálra szánt szegények látogatását az egyház így intézményesen rendszeresíti, hiszen az elítéltek

---

² Dr. Nagy Ferenc: Az utógondozás- pártfogó felügyelet hazai fejlődéséről, Igazságügyi Minisztérium Tudományos és Tájékoztatási Főosztály kiadványai: Utógondozás Pártfogó Felügyelet tanulmánykötet 10., 1985, 31. oldal

gondviselése,³ börtönlátogatás szervezett keretei Franciaországban már a 16. században létrejönnek, de gyökeres változást a 18. század hoz a börtönreformáció életében.

Az utógondozás csak a modern szabadságvesztés büntetéssel juthat jelentősebb szerephez ellentétben a középkor büntetési rendszerével, ahol a halálbüntetés, testi kínzások megléte, az akkori gondolkodási mód szükségtelessé tette az intézmény megjelenését. A reformmozgalom, mégis változást hoz, hiszen ez teremti meg a börtönügyi társaságokat, rabsegélyező egyleteket, köztük a legrégebbit 1776-ban Philadelphiában, ezt követően 1797-ben Dániában, majd J. Howard mint a patronázs – egyletek alapítója, 1788-ban létrehozza a The Philanthropic Society-t (Emberbaráti Társaság) amely nemcsak a bűnelkövetők, de az elhagyatottak, gyermekek gondozása érdekében is felállította az első intézetet.⁴ A kor változó szemléletének és felfogásának eredményeképpen 1866-ban létrejön a Rabsegélyező Egylet, mely kezdetben karitatív működik, s legfontosabb célkitűzés az I. világháború után a szabaduló elítéltek segélyezése, támogatása és munkába állásának segítése.⁵

Az utógondozás fokozatos alakulása és kibontakozása rávilágít minket arra a tényre, hogy az eddig társadalmi feladat és munka, hogyan alakul át állami feladattá,⁶ sőt tovább analizálva a kérdést láthatjuk, hogy megnő a szerepe a patronázs-egyesületeknek, mozgalmaknak, ebből pedig azt a konklúziót vonhatjuk le, hogy e tevékenységet maga az állam és a társadalom közös feladatává vált. A rendszer fejlődése és szerepe hazánkat sem hagyta érintetlenül, ezért nélkülözhetetlennek látom bemutatni az utógondozás gyökereinek megjelenését a magyar gyakorlatban is.

Eötvös József 1838-as pasztorációs jelleget öltő gondolata⁷ megelőzte korát és a társadalmi gondolkodást, mégsem került bele az 1843-as börtönügyi javaslatba.⁸ Az új gondolkodási móddal azonban szárnyra kapnak az újabbnál újabb változások és tervek, hiszen a rabsegélyező egyletek⁹ már a XIX. század második felében megjelennek, továbbá megindulnak a patronázs (pártfogó) mozgalmak is. Az utógondozó tevékenységnek állami

---

³ Cyprian karthágói püspök kötelezővé tette az elítéltek gondozását a diakonusok számára.

⁴ Dr. Nagy Ferenc: Az utógondozás- pártfogó felügyelet hazai fejlődéséről, 32. oldal.

⁵ Csernyánszky Lajos- Horváth Tibor- Heylmann Katalin- Kabódi Csaba- Lőrincz József- Nagy Ferenc- Pallo József: Büntetés-végrehajtási jog, Rejtjel Kiadó, Budapest, 2007, 291. oldal.

⁶ Angliában (Prison Act 1877) és Észak- Amerikában lesz jellemző elsőként

⁷ Eötvös József: Vélemény a fogházjavítás ügyében, 1838. Beszédei, Budapest 1886., 48-49. oldal

⁸ Javaslatot megelőzte az 1795-ös büntető javaslat, így a javítóintézetek felállítása, börtönök emberissé tétele és a humanizáció jellemezte.

⁹ Brassói rabsegélyező egylet 1891

feladattá tételét és alapját több törvény is megalapozza, mint például az 1878. évi V. tc. 27. §-a,¹⁰ melyet kiegészítenek a későbbi törvények, így az 1887. évi VIII. tc., majd az 1892. évi XXVII. tc. és végül, de nem utolsó sorban az 1921. évi XXXIV. tc. A jogalkotó folyamatos tartalmi korlátozásnak veti alá a szabályokat, így nem meglepő, hogy eredményük a hatályon kívül helyezés lesz mindazok ellenére, hogy immár harmadik alkalommal kerül sor a patronázs kongresszus megrendezésére 1911-ben Kassán.¹¹ A leírtak alapján az az érzésünk lehet, mintha a jogalkotás és szabályozás nem tudna, vagy nem akarna lépést tartani a társadalmi eseményekkel és az ebben bekövetkező lényeges változásokkal. Erre bizonyítékként szolgál az a szomorú valóság, hogy a második világháború után nem folyik utógondozás, erre a pillanatra egészen 1960-ig kell várni.

Az újraéledést a kormányrendeletek hozzák meg, amelyek már állami szervezeteknek írnak elő feladatokat és fő céljuk a bűnmegelőzés. Ezt jeleníti meg a 12/1965. (VII. 11.) Korm. rendelet, de a rendelet tartalma között olvashatunk az elítéltek ellenőrzéséről is, amely a rendőrség feladata lett, és a tanácsok sokszínű feladatáról, amely megnyilvánul abban, hogy támogatják az elítéltek munkába állását, egzisztenciájuk megoldását és az utógondozói tevékenységeket. Az 1975. évi 20. tvr. áttörést jelentett, megteremtve az utógondozás rendszerét, jogintézményét. Így lassan eljuthatunk a jelenleg hatályos szabályozáshoz, melynek anyaga a következőképpen alakul.

Legelső hatályos jogforrásunk, az 17/2003. (VI. 24.) IM rendeletet, amely a Pártfogó Felügyelői Szolgálat tevékenységéről, valamint ehhez kapcsolódóan egyes igazságügy miniszteri rendeletek módosításáról szól, és amelynek szakaszai között, egész pontosan a VI. fejezetben találjuk az utógondozást. Részletes szabályait, hiszen büntetés-végrehajtási jogintézményről van szó, mégsem a nevezett rendelet rögzíti, hanem a büntetés-végrehajtási kódex 113-115. §-a.¹² A jogforrási rendszer és fejlődés bemutatása után ahhoz, hogy még jobban megismerjük az utógondozást, szükség van az intézmény fogalmi elemeinek ismertetésére, így a következő nagyobb tartalmi egység annak legfontosabb elemeit és elhatárolási módját mutatja be más intézményektől.

---

¹⁰ Rabsegélyezésről, annak törvénybe iktatásáról szól.

¹¹ Dr. Nagy Ferenc: Az utógondozás- pártfogó felügyelet hazai fejlődéséről, 36. oldal

¹² 1979. évi 11-es törvényerejű rendeletben a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról.

2. Utógondozás, mint fogalom és fogalmi egységek halmazának ismerete

Az utógondozásnak több megfogalmazásával is találkozhatunk mind a büntetőjog mind a börtönügyek terén, ilyen például a „patronázs-mozgalom” , „rabsegélyezés” vagy a „börtön-misszió”. A fogalmat a szakirodalmak mégis az 1940-es évektől kezdték el használni.¹³ Ennek oka az volt, hogy a patronázs fogalma nem volt teljesen tisztázott, hiszen ha e terminológia eredetét vizsgáljuk, akkor megállapítható, hogy az utógondozás francia eredetű szó, jelentése így „züllésnek kitett gyerekek, olykor felnőttek felügyeletét ellátó, fejlődésüket irányító jótékonyági egyesület”.

Ha azonban félre tesszük a francia alapot, még további jelentéstartalmai között szerepel a szociális gondozás, pártfogás, és a védnökség. Ragaszkodván a nyelvtani megközelítéshez, nyelvi eredethez, ha példának okáért a latin eredetet vizsgáljuk, akkor is hasonló jelentését találunk az utógondozásnak, mert a „patronál”, latin eredetű szóként, annyit tesz, mint pártfogol, támogat.¹⁴ A jelenlegi hatályos szabályozás konkrét definíciót nem ad a szó jelentésére, lényegét megragadni csak a fogalmi elemei és az utógondozás célján keresztül tudjuk. Az intézmény céljának leírása a 17/2003. (VI. 24.) IM rendelet¹⁵ IV. fejezetében a 39. § (2) bekezdésben kap helyet.

Ha még szűkebb körben vizsgáljuk a kérdést, akkor a büntetés- végrehajtási kódex¹⁶ 113-114.§- a ad iránymutatást számunkra a konkrét célok, (segítségnyújtás, szociális feltételek megteremtése) elérésére, hiszen itt már specializálódnak az elérendő tervek és kimondottan csak a börtön után végzett utógondozói tevékenységre vonatkoznak. Ezzel ellentétben áll az imént vizsgálat alá vont rendelettel.

A célok ismertetése után, az utógondozás legmarkánsabb jellemzőin keresztül ragadom meg fogalmát úgy, hogy közben kihangsúlyozom a pártfogó felügyelettől való lényeges eltérését, szignifikáns különbségeit.

---

¹³Dr. Nagy Ferenc: Az utógondozás- pártfogó felügyelet hazai fejlődéséről, 37. oldal

¹⁴ Bakos Ferenc: Idegen szavak és kifejezések szótára, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1983. Hatodik kiadás, 636. oldal.

¹⁵ A Pártfogó Felügyelői Szolgálat tevékenységéről, valamint ehhez kapcsolódóan egyes igazságügyminiszteri rendeletek módosításáról

¹⁶ 1979. évi 11. törvényerejű rendelet a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról

Az utógondozás a pártfogó felügyelet tevékenységének egyik területe, mégsem keverendő össze e két jogintézmény. A pártfogó felügyelet lényegi eleme abban ragadható meg, hogy a pártfogolt számára előírt kötelező magatartási szabályok betartását ellenőrizze és irányítsa a pártfogoltat, a szabályok be nem tartása vagy megszegése esetén pedig szankcióra kerül sor. A bíróság határozattal rendeli el és ki is kényszeríthető. Ezzel ellentétben az utógondozás önkéntes (általában a szabadult kérelmére történik), amelynek célja a szabadult támogatása a társadalomba való visszailleszkedés, bűnismétlés megelőzése céljából. A magatartási szabályok megszegése nem von szankciót maga után, hiszen középpontjában a támogatás, „felkarolás” áll. Nem tartalmaz büntetőelemeket, csak segít, és ez a segítségnyújtás a szabadulás után is folytatódhat, ha azt a volt elítélt kéri.¹⁷ Jellemzőit és fogalmi elemeit azonban nemcsak a magyar példákon keresztül tudjuk beazonosítani, hanem más vizsgálat alá vont állam terminológiájának segítségével is, mint jelen esetünkben az amerikai, ahol bemutatásra és elhatárolásra kerül az „aftercare” és az „afterschock”, mint utógondozás és „utólökés”.

2.1. Az amerikai terminológia

Az utógondozás egy olyan reintegráló szolgáltatásként is definiálható, ami felkészíti a fiatalokú elkövetőket és a szabaduló bűnelkövetőket, hogy visszatérjenek a társadalomba azáltal, hogy felállítja számukra a megfelelő intézkedéseket, programokat. A sikeres gondozás záloga így a formális és informális ellenőrzés, a támogatás és a felügyelet. Az utógondozás kifejezés azonban téves, mert valamilyen meghatározott esemény utáni cselekvésre utal, amely utólagos, de a börtönpártfogolás, amelyről már olvashattunk a magyar részben, már az elítélt vagy a fiatalokú szabadulása előtt megkezdődik.¹⁸ A terminológia középpontjában, a hagyományos értelemben vett utógondozás azaz „aftercare” áll, néhány államban pedig párhuzamos intézményként, másutt pedig az utógondozás egyik változataként ismerhetjük meg az „utólökést” azaz az „afterschockot”.

„Aftercare”- afterschock”: vizsgálatunk helyszíne Arizona, ahol a köznapi értelemben vett utógondozásnak (aftercare-nek) egyik változata az „utólökés” (afterschock), amely annyiban tér el az utógondozástól, hogy az általános megfigyelés kiegészül heti kétszeri megfigyelésre,

---

¹⁷ Illés Tiborné: Rendszeresség (A hivatásos pártfogók utógondozó tevékenysége) Börtönügyi Szemle, 1999. 2. szám június 72-73. oldal. A cikk szerzője is rávilágít arra a tényre, hogy a tényleges utógondozás a szabadulás után megy végbe, míg a büntetés-végrehajtási intézményekben börtönpártfogolásról beszélünk.

¹⁸ Steve V. Gies: Aftercare Services, U.S. Department of Justice: Juvenile Justice Bulletin (OJJDP) 2003, sept. 1-2. oldal

személyes kapcsolattartásra, ezért speciális az utógondozáshoz képest, hiszen az általános felügyelet kiegészül egy intenzívebb megfigyeléssel és együttműködéssel. Az „afterschock” kezelés több tényezőtől is függ, így többek között a személy cselekményétől és annak minősítésétől, vagy eddigi viselkedésétől. Az utógondozás kötelező jellege is differenciálódik az államokban. Mivel az utógondozás és az „utólökés” nem mindenhol kötelező, a legtöbb államban, mint például Texasban nem is mennek el a programokra, az állam pedig nem kötelezheti őket. Ez az arány igen magas, ezt alátámasztja egy 2000-ben készített felmérés eredménye is, szintén Texasban, amely rávilágított arra a problémára, hogy a szabadultak 89, 2%-a nem vett részt a programokban.¹⁹ Arizonában viszont „csizmatáborokban” lévők 95%-át küldik utógondozásra.²⁰ A táborok utógondozásban játszott szerepéről néhány fejezettel később részletesen is szó lesz. A két fogalmat az is megkülönbözteti egymástól, hogy eltérő programokat dolgoznak ki a „csizmatáborokból” szabadultaknak.

Ezt illusztrálja a Shock Incarceration Program (afterschock-program), amelyben a táborok három dolgozója, mint felügyelő vesz részt, és hetente két kötelező alkalommal találkoznak a szabadultakkal. Céljuk, hogy ezek a személyek egymással és sorstársaikkal együtt társadalmi köteléket alakítsanak ki, újra beilleszkedjenek a társadalomba, és a gyógyulás útjára lépjenek. Legelső sikeres programjuk megvalósulásának a helye New Hampshire volt.²¹ Az utógondozás szükségessége mind a mai napig vitatott, ezért arra a kérdésre keresem a választ, hogy milyen hatások érik az elítéltet, ha szabadságától megfosztják, és amennyiben bekerül egy kényszerközösségbe, melyek azok az ingerek és problémák, amelyekkel szembe kell néznie a börtönlét alatt, mert ezen ingerek rányomják bélyegüket a szabadulása utáni életre is.

3. Börtönlét, avagy az utógondozás nélkülözhetetlenségének indokai

„A büntetések célja a társadalom önvédelme, nem pedig a bosszúállás, a rossz útra tért emberek kínzása és megsemmisítése.”

(Cesare Beccaria)

Egy büntetés-végrehajtási intézetben a felmerülő problémákat és problémák hatásait, mint kívülálló személyeknek nehéz lenne megfogalmaznunk, de a legtöbbet emlegetettek és

---

¹⁹ Tony Fabelo Austin: The State Jail System Today, Criminal Justice Policy Council, Texas, March 2000, 18. oldal

²⁰ Blair B. Bourque, Mei Han, Sarah M. Hill: A National Survey of Aftercare Provisions for Boot Camp Graduates, U.S Department of Justice, National Institute of Justice Research in Brief, march 1996, 8. oldal

²¹ Tony Fabelo Austin: The State Jail System Today 9. oldal

ismertek között szerepel a szabadság-korlátozás, „börtöniskola”, vagy a zsúfoltság és elidegenedés problematikája, amelyek jelen nagyobb egységben kerülnek górcső alá, választ adva az utógondozás szükségességével felmerült dilemmánkra.

3.1. Szabadság vagy szabadságkorlátozás

A szabadság gyakorlati fogalomként nehezen megragadható és többértelműsége miatt aligha adható pontos definíció rá. Jelenthet, idegen törvényszerűség, szükségszerűséggel szembeni állapotot (törvényszerűség alóli mentességet)²² de jelenthet egy alapvető emberi képességet is.²³ Az egyén dönthet a cselekvés és a nem cselekvés, lehetőségei között. Köznapi értelemben mondhatjuk, hogy az szabad, aki mentes a kötöttségektől, megtehet bármit, amit akar, ha az nem ellenkezik a törvénnyel.²⁴ Cicero szavaival élve: „Libertas est potestas vivendi, ut velis.”²⁵

Az abszolút szabadág megléte azonban relatív, hiszen mégis kötve vagyunk a szabályokhoz, a törvényhez, ennek megfelelően alakítjuk cselekvéseinket. A szabadság védelme minden korban nagy szerepet kap, hiszen az ember alapvető joga: „Mindenkinek joga van a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz.”²⁶ Vannak olyan esetek,²⁷ amikor korlátozásra vagy elvonásra kell, hogy sor kerüljön, mások vagy saját érdekünk védelmében, vagy a veszély, sérelem bekövetkezésének elkerülése végett.

A büntetés végrehajtása során az állam megvonja a személyt autonómiájától,²⁸ így megfosztja attól az aktuális állapottól, amely a szabadságban rejlik: a maga által hozott döntésektől.²⁹

„A börtön a holtak háza...” – vagy mégsem?

(Fjodor Mihajlovics Dosztojevszkij)

---

²² Bibó István: Válogatott tanulmányok első kötet, Magvető könyvkiadó, Budapest, 1986., 37-41. oldal

²³ A Miskolci Egyetem Jogelméleti és Jogszociológiai Tanszékének Kiadványsorozata, szerk.: Bódig Máttyás és Györfi Tamás: Államelmélet a mérsékelt állam eszméje és elemei, Bíbor Kiadó, Miskolc, 2002., 13. oldal

²⁴ Cesare Beccaria: A bűnökről és a büntetésekről, Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, Budapest, 1989, 32. oldal

²⁵ „Szabad vagyok, tehetek, amit akarok!”

²⁶ Magyarország Alaptörvénye IV. cikk (1) bekezdés

²⁷ Alaptörvényben, alkotmányokban, nemzetközi egyezményekben, törvényekben sokszor taxatívan, sztrikt módon meghatározott esetek.

²⁸ Görög eredetű szó, de jelentése megközelíthető a „self” (saját maga) és a „law” (törvény) szavakból is. Saját törvényt alkotni.

²⁹ Joel Feinberg: The Moral Limits of the Criminal Law (volume four) Harmless Wrongdoing, Oxford University Press, Oxford, 1990, 27. oldal

A börtönök létének evidenciájához tartozik az a tény is, hogy olyan gépezetként működnek, amelyek nemes egyszerűséggel átalakítják az embert: a börtön átnevel, amelynek kettős célja van: a bűn helyrehozatala és a bűnös lélek megjavítása,³⁰ még akkor is, ha a kirekesztettség, zsúfoltság, elidegenedés és magány hozzátartozik a gépezet alkotóeleméhez, mint azt tovább haladva a gondolati síkon olvashatjuk.

3.2. Elidegenedés, magány, zsúfoltság

A börtön egyik alapelveként is említhetjük az elkülönítést, amely lehet külső (külvilágtól, barátoktól, családtól) és belső elkülönítés (börtönökön belül-adott magatartástól függően). Legfőbb célja az elkülönítésnek, az esetleges társulások, szövetkezések, újabb bűncselekmények elkövetésének megakadályozása, hiszen például a visszaeső bűnelkövetők várhatóan olyan mintát közvetítenek a többi elítéltnak, amely növeli lehetőségét a visszaesésnek.³¹

Az Európai Tanács Miniszteri Bizottsága ezen gondolatait a következőképpen fogalmazta meg: „Az elítéltek intézményekbe történő elosztásakor, illetve az alkalmazott eljárás kiválasztásakor figyelembe kell venni jogi, törvény előtti helyzetüket (gyanúsítottról vagy elítéltről, először büntetetről vagy visszaesőről, rövid vagy hosszú kiszabott büntetésről van-e szó), ügyelni kell továbbá a bánásmód, az egészségügyi szükségletek, a nemek és a kor sajátos igényeire is.”³² Az elidegenedés következménye pedig a magány, amelytől remélhető, hogy gondolkodásra, lelkiismeret furdalásra szorítja az elítéltet, aki ez által ideális esetben megtanulja bűnét felfogni és megbánni, ezáltal képes a jobb útra lépni.

A másik nagy és leküzdendő problémát a büntetés-végrehajtási intézetekben lévő zsúfoltság jelenti. A törekvések ellenére³³ nem csak Magyarországon elterjedt ez a probléma: habár a legnagyobb börtönhálózatok egyikével Amerikán belül Texas rendelkezik, még így is a férőhelyek hiányával, erre szolgál példaként, hogy 2005-ben tizenötezerrel több férőhelyre lett volna szükség az intézetekben, hiszen Louisiana után itt a legnagyobb a bebörtönzöttek

---

³⁰ Michel Foucault: Felügyelet és büntetés (A börtön története), Gondolat, Budapest, 1990, 317-18. oldal

³¹ Pap Attila: Új rezsimszabály az első bűntényesek elkülönítésére? Börtönügyi Szemle 2008/1, 79-80. oldal

³² Európa Tanács Miniszteri Bizottság R (87) 3 Ajánlás az európai büntetőszabályzatra (Jóváhagyta a Miniszteri Bizottság 1987. február 12-én, a miniszteri megbízottak 404. értekezletén) Az elítéltek elosztása és besorolása 11.1

³³ E körben az Állampolgári Jogok Országgyűlési Biztosa is folytatott ellenőrzéseket (AJB-2606/2010. számú ügy). Pacsek József: Zsúfoltság és magány. A fogvatartottak elhelyezésének időszzerű kérdései, Börtönügyi Szemle 2011/4, 1-10. oldal

száma.³⁴ Ennek oka, hogy megnövekedett az alkohol-és drogfüggők száma, amelyet a Texas Commission on Alcohol and Drug Abuse (TCADA) felmérése állapított meg. A próbaidőre bocsájtottak között 59%, börtönben lévő rabok között 63%.³⁵ Zsúfoltság egyik problémája (ellentétben hazánkkal), hogy nincsenek a börtönök előtt megelőző kényszergyógykezelések. 2003-tól New York volt az első olyan állam, amely kezelést nyújt a raboknak a börtönidő alatt, hogy orvosolják függőségüket.³⁶ Ám Amerika több területén is a zsúfoltság kiküszöbölésére a börtönök mellett fokozatosan létrehozták a „csizmatáborokat”, de ez egy későbbi részben kerül kifejtésre. Az előbb említett börtönléttel karöltve járó problémák mellett jelen van a börtöniskolaként is emlegetett prizonizáció negatív hatása is, azaz a személyiségtorzulás: „Egyéniségünkötől megfosztottak. Számok lettünk.”³⁷

3.3. A prizonizáció negatív hatásai

A klasszikus börtönártalmakat három nagy területre tudjuk osztani, amelyek közé tartozik a stigmatizáció, depriváció és a prizonizáció. A legtöbb irodalom, a rehabilitáció ellen ható tényezőként határozza meg a mi témánk szempontjából releváns prizonizációt,³⁸ amely a hétköznapi ember számára is ismert és leggyakoribb börtönártalom: „...a fegyház társadalmi gyakorlatainak, erkölcsének, szokásainak és általános kultúrájának az átvétele.”³⁹ Az elítélt bevonulván a börtönbe, egy új közegbe, környezetbe kerül, ahol a benti mikro társadalomban íratlan szabályok uralkodnak és kényszerközösség jön létre. Az elítélteknek saját alternatív értékrendszere alakul ki ún. „rabtörvények”, és az erkölcsi szabályok is átértékelődnek, ez pedig a személyiségük torzulásához⁴⁰ vezet.

A személyiségtorzulás megakadályozására több kísérlet is született, például a Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtönben a progresszív végrehajtás⁴¹ melynek előzménye az 1970-es években

³⁴ Camille Graham Camp and George M. Camp: Everything Anyone Wants to Know About Adult Corrections, Criminal Justice Institute, Inc., The Correction Yearbook 1999 (Middletown, Connecticut, 1999) 15. oldal;

³⁵ Carlisle Maxwell :Texas Commission on Alcohol and Drug Abuse, Substance Abuse and Crime in Texas, (Austin, Texas, nov. 1998) 7. oldal

³⁶ Katherine Finkelstein, „New York to Offer Most Addicts Treatment Instead of Jail Terms,” New York Times, jun. 23/2000.

³⁷ Tamáska Péter: Politikai elítélt kerestetik, Mundus Magyar Egyetemi Kiadó, Budapest, 2006, 242. oldal

³⁸ Fliegauf Gergely – Ránki Sára: Fogva tartott gondolatok, L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2007, 36-47. oldal

³⁹ Fogalmát David Clemmer amerikai börtönpszichológus adta meg. CLEMMER, Donald: The Prison Community. New York: Holt, Rinehart and Winston. 1965., 299. old.

⁴⁰ Papp Gábor: A prizonizációs elmélet újragondolása és alkalmazási lehetőségei egy hazai fegyházi populáción (Ph.D. értekezés), Budapesti Corvinus Egyetem Szociológiai és Társadalompolitikai Intézet, Budapest 2010, 20. oldal

⁴¹ Dr. Estók József: A progresszív végrehajtás elvi és gyakorlati kérdései-sátoraljaújhelyi tapasztalatok, Börtönügyi Szemle 2004. 3. szám 27-36. oldal: Fegyház és börtön fokozaton belül eltérő rezsimszabályok, különböző elvek érvényesülése: normalizáció, nyitottság, felelősség, progresszivitás.

egyre erősödő nézet volt, miszerint a „bebörtönzéssel szükségszerűen együtt jár a személyiség különböző mértékű és formájú károsodása, különböző torzulások, devianciák kialakulása, amelyek összeegyeztethetetlenek az egyéni, az emberi jogokkal, s ezekkel szemben fel kell lépni.”⁴² Az érzelmi fellángolásokat, affektusokat pedig le kell tudni győzni még akkor is, ha a szabadulás utáni várakozás is kölcsönhatásban van a prizonizációval,⁴³ hiszen nem szabad, hogy érzelmeink úrrá legyenek rajtunk és ösztöneink vezéreljenek minket.⁴⁴ Ám nem csak a prizonizáció, mind a zsúfoltság megelőzésére és csökkentésére, mind pedig az utógondozás folyamatának a kialakulásában markáns szerepet töltenek be a többször is emlegetett boot camp-ek, magyaros nevükön „csizmatáborok”. Ebből a premisszából kiindulva vizsgáljuk meg, hogy hogyan lettek előhírnökei a változásnak és milyen módon szerveződik az utógondozás Amerikában.

III. Utógondozás Amerikában

1. A Boot Camp („csizmatábor”) mint az utógondozás előhírnöke

Ahogy már említettem, az amerikai börtönök többségére a túlzásúfoltság a jellemző. Ennek egyik oka lehet, hogy néhány amerikai államban más és más a büntethetőségi korhatár, így például 16 év Connecticutban, New Yorkban, Carolinában és Vermontban; 17 év, Georgiában, Illinoisban, Texasban; Alabamában vagy Alaskában pedig 18 év.⁴⁵ Így egyre több fiatal kerül büntetés-végrehajtás alá majd az ezeket végrehajtó intézetekbe. Erre a „túltelítettségre” próbáltak megoldást találni, mégpedig a „csizmatáborok” boot camp-ek létrehozásával, melynek definíciójáról mind a mai napig viták folynak Amerikában. Az okok között szerepel, hogy a média megpróbálja negatív szemszögből megvilágítani a táborokat a katonai, erős fegyelmezésű jellege miatt, ebből ered a katona-táborok elnevezés is.

Tartalmi ismérveit a fiatalkorúakkal foglalkozó szerv az OJJDP vagyis az Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention határozta meg,⁴⁶ amelyek a következők: fegyelem,

---

⁴² U. az. 27. oldal.

⁴³ Papp Gábor: Az elítéltek külső kapcsolatai, a szabadulás utáni várakozások és a prizonizáció összefüggései – Egy előadás utóélete, Börtönügyi Szemle, 2012/1, 38-43. oldal

⁴⁴ F.W.J.Schelling: Filozófiai vizsgálódások az emberi szabadság lényegéről és az ezzel összefüggő tárgyakról, T-Twins Kiadó, Budapest, 1992, 117-119. old.

⁴⁵ Roxanne Lieb, Lee Fish, Tood Crosby, Washington State Institute for Public Policy : A Summary of State Trends In Juvenile Justice; The Evergreen State College, Oct. 1994. 31. oldal.

⁴⁶ Michael Peters, David Thomas, Christopher Zamberlan, Caliber Associates: Boot Camps for Juvenile Offenders, Program Summary, A publication of the Office and Juvenile Justice and Delinquency Prevention, U.S Department of Justice, sept. 1997., 2-3. oldal

munka, testi kiképzés, elrettentés, oktatásban való részesülés, függőség kezelése, erőszakmentesség, melynek időtartama 6 hónap vagy annál kevesebb. A későbbiekben a fogalmi meghatározottság kiegészül a hatékony költségcsökkentéssel, a fogva tartásra nézve,⁴⁷ hiszen a táborok lehetnek állami és önkormányzati kézben is. Az első tábort először felnőttek számára hozták létre, Georgiában 1983-ban.⁴⁸ Ez teremtette meg a boot camp-ek alapjait. A táborok a későbbi években, már nemcsak a felnőttek, de a fiatal „bűnelkövetők” vagy olyan fiatakorúak számára is megnyitották kapuikat, akik nem követtek el erőszakos cselekményt, de magatartásukban sok agressziót véltek felfedezni. Fontos elemmé vált a fegyelmezés, mondván: „A jó idomítás művészete a helyes fegyelmezés”⁴⁹. 1990-ben több „csizmatábor” is „megnyitotta kapuit”, újabb lavinát indítván el a terjeszkedésükben, így többek között Alabamában és Californiában. Az újabb hullám nem sokat váratott magára, 1992-ben megint sor került rá.⁵⁰

Az OJJDP fiatakorú törvénysértők számára 3 „csizmatábort” alakított ki, (Cleveland-Ohio államban, Denver-Colorado államban, Mobile-Alabama államban) ahol szintén a katonai fegyelem volt megfigyelhető.⁵¹ A táborok célja a rehabilitáció, büntetés, elrettentés és javítás. Szintén ezen évre tehetők az ún. új-generációs „csizmatáborok”, a Bryan - Federal Prison Camppel az élen Texasban, melynek jelmondata: „Ami egyedül nem megy, azt közösen megoldjuk.”⁵² A táborok nem csak a köztudatot, de a tudósok véleményét is megosztják, hiszen érvek és ellenérvek feszülnek egymásnak, hogy mindenki a saját belátása szerint levonja a várt konklúziót róluk. Egyértelmű csak pozitív vagy csak negatív jellemzéssel sem tudok szolgálni, de néhányukat érdemes kiemelni a sokaságból.

A legpozitívabb tulajdonságok között szerepel az erős fegyelem, nagy felügyelet, gyakorlatiasság, fizikum erősítése, katonai jelleg, reintegráció és reszocializáció, mérsékletességre való tanítás, agresszió-kezelés, pozitív attitűd változás.

---

⁴⁷ Osler, M. W. (1991): Shock Incarceration: Hard Realities and Real Possibilities. Federal Probation , 1991 march, 34-42. oldal

⁴⁸ Michael Peters, David Thomas, Christopher Zamberlan, Caliber Associates: Boot Camps for Juvenile Offender 1. oldal és Parent , D., Shock Incarceration : An Overview of Existing Programs, Washington , D.C.: U.S. Department of Justice 1989.

⁴⁹ J. J. Walhausen: L'Art militaire pour l'infanterie, 1615, 23. oldal

⁵⁰ Cronin, R. C. (1994): Boot Camps for Adult and Juvenile Offenders: Overview and Update. National Institute of Justice.

⁵¹ Michael Peters, David Thomas, Christopher Zamberlan, Caliber Associates: Boot Camps for Juvenile Offender IV. old.

⁵² Dr. Ruzsonyi Péter: Karakteresen eltérő kezelési formák a fiatakorú fogvatartottak körében. Börtönügyi Szemle, 2002. 2. szám június 34-38. old.

A pozitív jellemzői ellenpólusa kihangsúlyozza az elrettentést, „katonai rezsimet”,⁵³ a „megtorló szankció rendszert” vagy militáns modellt, amely egyre jobban erősíti a megalázottság érzését és a megtörés elősegítését, az elrettentő elemek hangsúlyozása, amelyeknek hatása a „kinti életben” is érződik. Továbbá, a legtöbb program nem csökkenti a visszaesések számát, sem a börtönpopulációt.⁵⁴

A „csizmatáborok” fő feladata, hogy a bűnözői életbe való visszaesést megakadályozzák. Javító „csizmatáborok” nagyobb felügyelettel működnek és minél gyakrabban felügyelik az innen szabadulókat, azok annál jobban beilleszkedtek a társadalomba. A rehabilitációs programoknak köszönhetően (kábitószert fogyasztással kapcsolatos problémák, oktatás) az erőfeszítések azt igazolják, hogy egy ilyen igen szigorú környezetben is megjelenik és kiteljesedik a nevelő jelleg,⁵⁵ és kifejezetten már a táborokban is megjelennek azok a programok és elvárások, amelyekkel találkozunk egy- egy utógondozói programnál, mint az intenzív felügyelet megléte, hiszen az utógondozói programban is olyan fegyelem van, mint a táborokban. További hasonlóság, hogy az utógondozás mellett „utólökés” programmal is rendelkeznek. A csizmatáborok utáni élet két választási lehetőséget kínál a szabadultnak, akiknek azt kell eldönteniük, hogy a táborból való távozás után hogy a saját lábára állnak vagy a nevezett intenzív felügyeletet választják.⁵⁶ Ez azonban nem csak az szubjektív döntéstől függ, hanem az anyagi támogatottságtól is. Ahogyan nem minden államban kötelező az utógondozás, úgy az egyes táborokban sem valósul meg. Az okok köre kibővül az egyéni döntések, vagy anyagiak hiányán túl a nehéz megszervezettségre is, amely egy lényeges probléma lesz az elkövetkezendő programok sikerességénél is. A csizmatáborok után a figyelmünket összpontosítsuk az utógondozás tényleges megvalósulásának amerikai folyamatára, amely röviden így foglalható össze:

---

⁵³ McKelvey, B. (1977): American Prisons: A History of Good Intentions. Montclair, NJ: Patterson Smith, 14. old. John Cray megszüntette a magánrendszert és így próbálta a zsúfoltságot megakadályozni.

⁵⁴ Parent, D.G. (1993): Boot Camps Failing to Achieve Goals. In: Overcrowded Times, aug. 1993, 11. oldal.

⁵⁵ Williams, M. (1988): Boot Camps and the „Short, Sharp Shock”. HMSO Regimes Research and Development Section, Unpublished report, 2. oldal.

⁵⁶ B. Bourque, Mei Han, Sarah M. Hill: A National Survey of Aftercare Provisions for Boot Camp Graduates 2-3-4. old

2. Az amerikai folyamat

A legtöbb amerikai államban (ahogyan azt már sokszor említettem) nem valósul meg az utógondozás, több ok miatt is. Az első ok, hogy az államok többségében az utógondozás önköltséges, vagy a szülő fizeti meg ennek díját. Ezt a verziót tapasztalhatjuk Oregon esetében, ahol a folyamat privát intézményekben működik, ezért a díjat fiatalok esetén a szülő köteles megfizetni. Ugyan ez igaz Floridában is.⁵⁷ A második ok, hogy a fontosnak tartott egyénre szabott gondozás legtöbbször elmarad.⁵⁸ Néhány kutatás, (amely most kerül bemutatásra) és az ezekből levont eredmények azt igazolják, hogy nem lehet egységes következtetni arra, hogy nagy általánosságban hogyan valósul meg az utógondozás, hiszen nincs két teljesen egyforma tevékenység, és sarkalatos eltérések vannak közöttük.

2.1. Eltérő tendenciák: néhány kutatásról

2.1.1. Az utógondozás eredményei Clevelandban, Denverben és Mobileban⁵⁹

Ahogyan a jog, úgy az utógondozás is egyes államokban máshogyan működik és valósul meg. Más szabályok érvényesek a programban résztvevőkre, valamint, változnak az időtartamok és a fázisa is a gondozásnak.

Clevelandban 1993- tól működik az Alternatív Iskola, mely az utógondozás legelső jeleként jelenik meg. Az utógondozás belvárosi irodákban működik, időtartama nyolc hónap, a programok pedig háromfázisúak. Ez a három fázis a „csizmatáborokban”, utógondozásban, majd az „utólökésben” valósul meg. A felügyelőkkal való általános találkozást kiegészíti az intenzív fázis, ahol az utógondozottnak minden nap kell találkoznia a felügyelőjével. A „csizmatáborosok” 93 %-a választotta az utógondozást, mely tábor neve a Camp Roulston.

Denverben szintén belvárosi irodák jöttek létre a gondozás érdekében, ezen felül, oktatásra is van lehetőség a Wyatt Academyben, ahol a program hat hónapig tart. Mobileban külön klubok jöttek létre, 7 db fiú és 7 db lány ún. Boys and Girls Club ahol a felügyelőkkal együtt az utógondozottaknak kéthavonta kell találkozniuk. Az utógondozás teljes ideje maximum

---

⁵⁷ Lieb, Lee Fish, Tood Crosby :A Summary of State Trends In Juvenile, Washington State Institute for Public Policy; The Evergreen State College, Olympia, Washington, 1994. oct. 29. oldal

⁵⁸ Michael Peters, David Thomas, Christopher Zamberlan, Caliber Associates: Boot Camps, A Publication of the Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention, U.S. Department of Justice 1997. sept. 15-16. oldal

⁵⁹ Lieb, Lee Fish, Tood Crosby :A Summary of State Trends In Juvenile 13-23. oldal

kilenc hónap lehet, ennek ellenére mégis az Environmental Youth Corpsból kikerültek 87%-a vett benne részt.

A három területen megvalósuló utógondozás pozitívumai között szerepel, (annak ellenére, hogy mennyire különböztek egymástól) a visszaesők számának csökkenése, és az oktatási arányok eredményeinek növekedése, mint például az olvasni tudók száma 68%, betűzni tudóké pedig 56%. Cleveland sikeressége abban figyelhető meg, hogy az utógondozó programokban is akkora a fegyelem, mint a „csizmatáborokban”. A pozitív eredményekkel szemben mégis a programok hanyatlásnak indultak, ezt bizonyítja 1994 márciusa, amikor a Denver-i „csizmatábor” és vele együtt az utógondozás is megszűnt. Ennek oka a rossz, hiányos szervezettség volt. Később azonban sikerült újraszerveződnie. Mobileban egy éven belül csődöt mondott a program a gyakorlati problémák miatt, de 1994-ben egy új modell szerint „újraindították”.

2.1.2. Újabb kutatások és újabb konklúziók az utógondozásról Minnesotában, Arizonában és New Hampsireben⁶⁰

A Minnesotában alkalmazott jogszabályok szerint a szülőket a bíróság kötelezheti arra, hogy részt vegyenek a gyerekekkel együtt az utógondozásban, hasonlóan, mint New Yorkban, vagy New Mexicóban.⁶¹ Arizonában azonban már mást mondanak ki a szabályok. Itt az utógondozás az ismert három nagy részből áll, így az elítélt a csizmatáborban kezdi a büntetését, majd ezután következhet az utógondozás és végül, de nem utolsó sorban az utólökés. Mindennek az irányítója és koordinátora a Departmen of Correction. Attól függően, hogy az elítélt milyen ok miatt került a táborba, ennek „letöltése” után az első 90 napig házi őrizetben van, tehát ez idő alatt általános megfigyelés alatt áll, amely magába foglalja, hogy kötelező heti kétszer megjelennie a felügyelőjénél, és így kerül rá a sor az intenzív utógondozásra, melynek ideje körülbelül 9-12 hónap között van.

Egyes Arizonia-i megyékben, mint például Maricopában, minden egyes szabadultnak egyéni utógondozói tervet biztosítanak, de negyven óra közmunka végzése is kötelező számukra, a programokon való részvétel mellett. New Hampshire és Ohio szabályai az utógondozás hosszúsága miatt érdekes a mi vizsgálatunk szempontjából. Ennek a menete, itt is a

---

⁶⁰ 8-10, oldal.

⁶¹ Lieb, Lee Fish, Tood Crosby: A Summary of State Trends In Juveline 30. oldal

csizmatáborokkal kezdődik és ideje 120 nap, ezután az utógondozás maximum 5 év lehet. Fontosnak tartom az 5 év tényének nyomatékosítását.

Az első kilencven nap megvalósulása két fázisból áll, egy általános felügyeletből ahol 1 felügyelőre 100 eset jut, így a konzultáció ideje sem hosszú (heti 1-2 alkalom) és nem kell személyesnek lennie. A másik fázis pedig az utólökés vagy intenzív felügyelet, ahol felügyelőnként 20-25 darab eset van, és napi szintű személyes konzultáció a szabadultakkal.

Az Amerikában megvalósuló utógondozáshoz, mivel egyik célkitűzése a szociális biztonság megteremtése a szabadultak számára, szorosan kapcsolódnak az ún. „félúti házak”, amelyek ideiglenes menedéket, „fedele” nyújtanak számukra, megakadályozván a hajléktalanná válásukat. A következő részben bemutatom a funkciót egy megvalósult „menedéken” keresztül, mely kiemelkedő programot foglal magába.

3. Az ún. „félúti házak”

A szabadultak számára az új élet kezdete bizonytalan, illetőleg kissé reménytelennek tűnik. Ugyanabba a közegbe kerülnek vissza, kitaszítottan, anyagi egzisztencia és munka, szakképzettség hiányában. A probléma megoldását az ún. „félúti házak” jelentik. Több szervezet is összefogott, hogy a „börtönből szabadult hajléktalanoknak” otthont teremtsen, közöttük is kiemelkedik a következő részletezni kívánt program, a Housing for Homeless Ex-Prisoners From Dream to Reality.⁶² A program 1997-ben kezdődik, megvalósulásának helye pedig West-Harlem (New York city).

A társaság The Fortune Academy célja az, hogy a börtönökből frissen szabadultaknak otthont, egy átmeneti segítséget nyújtson, hiszen egzisztencia és fedél nélkül ezekből a személyekből hajléktalan lesz, ami újabb bűncselekményekre sarkallja őket a megélhetés érdekében. A megvalósulásnak több akadálya is van, köztük a támogatás hiánya, tapasztalatlanság és a társadalom rosszallása. A küzdelmek és problémák ellenére a hely 2002-ben megnyitja kapuit. A 18 és 67 év közöttiek, akik cserébe a lakóhelyért, vállalják az épület korszerűsítését, javítását, együtt működnek a szakképzett ápolókkal. A programból hamarosan „nemzeti ügy” lett, és a társaság jövőbeli terve egy nagyobb kastély kialakítása a több befogadó helyhez, és a társadalmi elutasítás felszámolása.

---

⁶² <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/204806.pdf>

IV. Utógondozás hazánkban

Láthattunk példát arra, hogy Amerikában, hogyan és milyen eredményekkel valósult meg az utógondozás folyamata, a kutatások pedig alátámasztották mind a hiányosságokat, mind pedig a pozitívumokat. A következő lépésünk, hazánk vizsgálata lesz e téren.

Az Európai Unióhoz való csatlakozásnak olyan elengedhetetlen követelménynek kellett eleget tennünk, melyek a leendő szabadultak számára egy jól kiépített szervezeti egység kialakítását követelik, mely a szabadulás utáni életre több választási lehetőséget, alternatívát nyújt. Ennek eredményeként 2003 a változás éve volt és magába hozta a pártfogó felügyelői rendszer átalakulását is, hiszen létrejött a Pártfogó Felügyelői Szolgálat. A pártfogók, utógondozói tevékenységet is ellátnak, de mellettük azonban (amint azt a későbbiekben a „Tett-programban” is olvashatjuk) egyre intenzívebb az utógondozó koordinátorok és az önkéntesek szerepe. Ez mutatkozik meg, az utógondozók feladatai között is, hiszen a legfontosabb lépéseik között szerepel a kapcsolat felvétele az elítélttel és a tájékoztatása minden kérdéssel és „ügykörrel” kapcsolatban, például minden esetben tájékoztatni kell a személyeket az utógondozás szervezetről és működéséről, kiváltképpen arról, hogy a jövőbe miben tudnak neki az utógondozók segítséget nyújtani. A kapcsolat felvételre a szabadulást megelőző 6 hónappal hamarabb kerül sor. Ezért is fontosak a befogadó csoportfoglalkozások, személyes találkozás, mert a szabadulásra való felkészítés nélkülözhetetlen eleme, hogy megfelelő felvilágosítást kapjanak a civil életben való segítségnyújtásról, például drogambulanciák igénybevehetőségéről.

Másrészt azért elengedhetetlenek a közös találkozások, csoportok kialakítása, mert a problémás egyének viselkedését minél hamarabb tudják „kezelní”. A módszerek sokféleségei közül kiemelkednek a kérdőívek, hiszen a kitöltésük a foglalkozás keretei között valósul meg, amelynek középpontjában az áll, hogy felmérjék az iskolai végzettséget, családi állapotot, kapcsolattartás, függőségeket. Ahhoz, hogy a szakember továbblépjen a vizsgálódáson és egyéni tervet tudjon kidolgozni, környezettanulmányra is szükség van, amelyet az illetékes rendőrkapitányságtól kell kérni, a személyre szabott nevelési tervhez.

A szabadulásra való felkészítéshez való jog, a szabadságvesztéssel keletkezett jogok egyik csoportjába tartozik.⁶³ Ez a felkészítés (magatartási szabályok, tájékoztatás) több lépcsőből áll, mind fiatalkorúaknál, mind felnőtteknél.⁶⁴ A felkészítés szakaszai tárgyak, azaz hogy mire irányulhatnak, a következőképpen foglalhatóak össze: bemutatkozás, etikett, álláskeresés, továbbtanulási lehetőségek, támogatások, egyéb megbeszélések, melyek között legtöbbször a jövőbeli félelmek jelennek meg. Következőkben, az utógondozás végrehajtásának folyamatát fogom ismertetni, először egy elméleti, leíró résszel, majd egy utógondozó koordinátor szemszögén keresztül.

1. A pártfogó felügyelő tevékenysége⁶⁵

A lakó,- tartózkodási hely szerint illetékes megyei (fővárosi) igazságügyi hivatal pártfogó felügyelője akkor kezdi el az utógondozást, ha a szabadult azt kéri, különösen, a részletezett szempontok vonatkozásában, így a munkába állás, szállás, tanulmányok, iratpótlás, szociális ellátási problémák, családi problémák rendezése. Leggyakrabban a személyi okmányok és iratok pótlásában kéri a segítséget az elítéltek.⁶⁶ A szabadulót az önkormányzat és a pártfogó felügyelő is segélyben részesítheti. Az első meghallgatásról jegyzőkönyvet kell készíteni. A pártfogó felügyelő az utógondozás céljainak megvalósulása érdekében rendszeresen együttműködik a szabadultak szállás problémáinak és munkába állási nehézségeinek enyhítésében feladatokat vállaló szociális, karitatív és öntevékeny szervezetekkel, gyermekjóléti szolgálatokkal, gyámhatóságokkal, állami vagy önkormányzati szervekkel, egyházi, civil szervezetekkel. Az utógondozás befejezésekor a pártfogó felügyelő jelentést készít a szabadító büntetés-végrehajtás vagy javítóintézet felé.

2. Mélyinterjú egy utógondozó koordinátorral az utógondozásban játszott szerepéről és feladatiról

Interjúm alanya, Borsod-Abaúj-Zemplén megye utógondozó koordinátora, Vincze Hajnalka. Az utógondozás folyamatáról, a benne töltött szerepéről, szakmai tevékenységéről, felmerülő javaslatairól kérdeztem, hiszen koordinátorként napi kapcsolatban áll az utógondozottakkal

---

⁶³ Tóth Marianna: Egyes alkotmányos jogok érvényesülése az elítéltek reintegrációja szempontjából, Börtönügyi Szemle 2010/4, 32. oldal

⁶⁴ Kőszegi Szilvia: A Fiatalkorúak Büntetés-Végrehajtási Intézetében folyó utógondozói munka, Börtönügyi Szemle, 2005. 2. szám 38-40. oldal

⁶⁵http://www.kimisz.gov.hu/data/cms2368/Folyamatabra_ug_.pdf

⁶⁶ Herczeg József: Felmérés szerint. A pártfogó és az utógondozás az elítélt szemszögéből, Börtönügyi Szemle, 1998/1, 10-11. oldal.

így szakmai tapasztalata és az interjúban adott „iránymutatásai” egy gyakorlatiasabb megközelítést kölcsönöznek a dolgozat témájának.

Az elvárásoknak való megfelelés mikéntjének alakulása egy utógondozó koordinátornál

2010 decemberétől dolgozik utógondozó koordinátorként Hajnalka, aki már nagyon várta a program beindulását, többek között azért is, mert a kinevezése előtt egy tréningen vett részt, ahol egy már meglévő, segítőkész közösség fogadta.

A legfontosabb feladatok ismertetése az utógondozás folyamatában

Az utógondozó koordinátor aktívan segíti a fogvatartottat, a szabadultat a beilleszkedés objektív és szubjektív feltételeinek megteremtésében. A reintegrációs tanácsadóval és a bv. projektfelelőssel, fogvatartottal közösen részt vesz a projektbe bevont fogvatartottak egyéni fejlesztési tervének elkészítésében és kiegészítésében. Vannak hetente ellátandó feladatok (intézeti heti tervezet elkészítése, stábmegbeszélésen való részvétel) és vannak olyanok, amelyeket havonta kell ellátni (havi státuszjelentés készítése, statisztika, kéthavonta esettanulmány készítése). Indokolt esetben gondozási tevékenység ellátása, de nem csak a szabadulást közvetlenül megelőző időszakban. A koordinátor feladatához tartozik az egyéni esetkezelés végzése, önkéntesek bevonása, csoportos foglalkozások szervezése, kapcsolattartás az együttműködő intézményekkel és a szabadulás után a fogvatartottal, intézmények tájékoztatása az intenzív utógondozó tevékenységről és még sorolhatnám. Az álláskereséssel kapcsolatos problémák kiküszöbölése érdekében szorosan együttműködik a munkaügyi szervezet koordinátorával.

Az intenzív utógondozás megvalósulása és a szabadulás előtt állóknak való segítségnyújtás

Feladatait a B-A-Z megye területén lévő Büntetés- végrehajtási Intézetekben látja el. Az előgondozás a büntetés-végrehajtási intézetekben elindul. A szabadult klienseket minden pénteken a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Kormányhivatal Igazságügyi Szolgálatá Községi Foglalkoztatójában várja.

Az intenzív utógondozásban feladatai között szerepel a támogatás, szociális és hivatalos ügyek intézéséhez tájékoztatás, elveszett iratok pótlása (TB, személyazonosító igazolvány, lakcímkártya), segítségnyújtás a munkába álláshoz, tanulmányhoz, lakhatáshoz, egészségügyi ellátáshoz. Fontos azonban leszögezni, hogy az intenzív utógondozást önkéntesen lehet igénybe venni, a szabadulás követő hat hónapban jelentkezhetnek a szabadultak.

Utógondozottak számának alakulása

Jelenleg, 35 fő erősíti az utógondozottak számát, akik közül 9 főnek van bejelentett munkahelye, 7 fő alkalmi munkából él, és van köztük olyan is, aki tanul vagy önkéntes.

Pozitív és negatív érvek, ellenérvek felsorakoztatása és a jövőre való tervek

Mindenképpen egy nagyon pozitív dolog az, hogy valaki igénybe veszi az utógondozást és felveszi a kapcsolatot a koordinátorokkal, hiszen a változást már önmaguk meg tudják határozni. A tanács mindenkinek az, hogy legyen az életükben két eldöntendő kérdés: Mit akarok elérni? Mit tehetek érte? Akik önkéntesen jönnek, akarnak valamit, valami mást elérni az életükben és a cél elérése érdekében megerősítésre, támogatásra van szükségük. Továbbá óriási előrelépés az, ha tenni is akarnak a céljukért és sikerül ezt megvalósítani, például sikerül munkába állniuk, vagy újra visszaülni az iskolapadba. A motiváció pedig hatalmas erőt tud adni. Minden esetben van valami, ami eredményként értékelhető, így a negatív dolgok inkább azokban az esetekben mérhetőek, amikor megszakad a kapcsolattartás az utógondozottal. A jövőre nézve, a koordinátor támogatja az utógondozás kötelezővé tételét. Ennek oka az, hogy sokan nem veszik igénybe a lehetőséget, nem tartják a kapcsolatot a koordinátorral.

Az interjú után, még két fontos területet fogok kiemelni, amelyek elősegítik az utógondozás céljainak megvalósulását, hiszen a személyiség pozitív irányba való változásában már a börtönben meglévő programok, mint az oktatás, börtönpasztoráció nagy jelentőséghez jut, mindezek pedig a reintegrációban és reszocializációban foglalnak helyet.

3. Reintegráció és reszocializáció

Az utógondozás sikerességéhez hozzátartozik az is, hogy már a börtönökben megkezdődik a reintegráció folyamata, mégpedig az önismereti, problémamegoldó, agressziókezelési tréningek, szakkörök szervezésével, könyvtárhasználat biztosításával, kábítószer prevenciók részlegek kiépítésével, vagy speciális nevelési jellegű programokkal,⁶⁷ a világ eseményeiről

---

⁶⁷ „Próba” program: PROgresszív Büntetési Alternatíva. Kihívás jellegű feladatokat is magába foglal, amelyek során azonnali visszajelzést kap az elítélt sikeréről vagy kudarcáról a nevelő. Ruzsonyi Péter: Kriminálpedagógiai útkeresés a fiatalok fogvatartottak szabadságvesztés- büntetésének végrehajtásában, Börtönügyi Szemle, 2009/2, 30-31. oldal

való tájékoztatás által, biztosítván a kapcsolatfelvételt a pártfogó felügyelőkkal, utógondozó koordinátorokkal.

Mégis kiemelkedik közülük a börtönpasztoráció vagy más elnevezéssel börtönlelkészség, az egyházi csoportmunka az intézetekben, hiszen „A lelkigondozás integráló tudomány és tevékenység.”⁶⁸ Magyarországon kormányzati szinten többször is felmerült annak gondolata, hogy a bűnmegelőzés tevékenységében az egyházak vegyenek részt. Az ötlet kiteljesedésére mégis a 2004-ben megtartott Tallini Konferencián⁶⁹ került sor, ahol a Börtönlelkészek Magyarországi Szervezete több javaslatot is kidolgozott (megyéenként börtönlátogatás szervezése a lelkipásztoroknak, Bűnmegelőzési Missziós Bizottság létrehozása, Egy gyülekezet-egy fogvatartott program) a rabok gondozása, utógondozásuk segítése céljából. A Konferencia továbbá megerősítette minden fogvatartott emberi méltóságához való jogát és segítségét. A cél tehát az, hogy hogyan lehet az egyéni bűnt, gonoszt legyőzni és feldolgozni a hitbe vetett erővel.

A börtönlelkészség mellett pedig a legnagyobb erő az oktatásban fedezhető fel, hiszen egyfajta alapelveként jelenik meg az a felfogás, hogy a társadalmi felemelkedés feltétele a tudás, szakmai-és elméleti ismeretek elsajátítása, amely már az általános iskolákban megkezdődik, és tovább mélyül a közép, majd főiskolai és/vagy egyetemi szintű képzésben. Ezen társadalmi felemelkedéshez vezető útról sokan (többségükben önszántukból) letérnek. A legtöbb ilyen „utat tévesztettel” a büntetés-végrehajtási intézetekben találkozhatunk, de aki ma elítélt, holnap szabaddá válik és a szabadulást követően a társadalom aktív tagjává kell válnia.

Ez pedig nem lehetséges oktatás nélkül, amelynek már a börtönfalak között meg kell valósulnia és folytatódnia a továbbiakban. Példának szolgál a börtönben való oktatásra, a Humán- Pszicho 2002 Kft. által működtetett Pannon Integrációs Általános, Szakközép és Szakiskola, amely vállalta az elítéltek oktatását és képzését.⁷⁰ Jelenleg, közel négyszáz felnőtt tanuló oktatása folyik, amely oktatás első kiteljesedése a szintre hozó, előkészítő programban gyógypedagógiai, akadályok elhárításában valósul meg. Ezután megy végbe az egyéni, intelligencia-deficit készítése, fejlesztési területek felmérése, többek között a szókincs,

---

⁶⁸ Dr. Békefy Lajos PhD: A problémakezelő-személyiségfejlesztő börtönpasztoráció néhány elvi és gyakorlati kérdése. (I. rész) Börtönügyi Szemle 2004. 4. szám 35. oldal

⁶⁹ Gábor Roszik: Tallin 2004 (International Prison Chaplains' Association European Conference) Börtönügyi Szemle 2004. 3. szám 83-90. oldal

⁷⁰ Borgulya Zoltán: Utolsó esély a reintegrációhoz – börtönoktatás az EU-ban. Börtönügyi Szemle, 2004. 3. szám, 65-70. oldal

memória, finommotorika és kézügyesség. Ennek köszönhetően a nevelés három alappilléren nyugszik, így az oktatás-képzésen, terápiás tevékenységeken és a munkáltatáson. Ha mindhárom területre alapos hangsúly van helyezve, akkor növekedhetnek a reintegrációs, beilleszkedési arányok. A fiatalkorúak reszocializációjának elősegítése érdekében az oktatás mellett nagy segítséget nyújtanak a drámajátékok vagy az állatasszisztált terápiák is,⁷¹ de kiemelendő az is, hogy az oktatásban rejlő nevelés⁷² mérföldkövet jelent a siker elérésében.

Mindezekből az következik, hogy mind az oktatásnál, mind pedig a börtönpasztorációnál megjelennek azok a szabályok és magatartási formák, amelyeket az utógondozottaknak a későbbiek során is be kell tartani, nagy hangsúlyt helyezvén az utógondozó koordinátorral való beszélgetésre és kapcsolattartásra. Ez azonban még nem lesz elegendő ahhoz, hogy sikeres utógondozásról beszélhessünk, ezért szükség van megfelelő utógondozási programok meglétére is, ezért kerül bemutatásra több program is, alternatívaként szolgálva a legmegfelelőbb programok kiválasztásához.

V. A megvalósulás mikéntjének problematikája

1. Utógondozói programok Amerikában

Az elmúlt évek során számos utógondozói program látott napvilágot, több-kevesebb sikerrel. Az okok között szerepelt a szegényes programkínálat, néhány programban pedig helytelenül ítélték meg a visszaesőket és arányukat, sajnálatos módon a visszaesésre kevésbé „hajlamosak” számára nyújtottak több segítséget és inkább a technikai eszközök kerültek biztosításra mintsem a rendszerben lévő hiba és hiányosságok.

Ennek ellenére a legkiemelkedőbb programok között szerepel a Philadelphia Intensive Probation Aftercare Program, a Juvenile Aftercare in Maryland, a Skillman Intensive Aftercare Project, vagy a Michigan Nokomis Challenge Program.⁷³

---

⁷¹ Szitka Szabolcs: Új lehetőségek felkutatása a fiatalkorúak büntetés-végrehajtásában, reszocializációjuk elősegítése érdekében, Börtönügyi Szemle 2008/1, 13-20. oldal

⁷² Czenczer Orsolya: Az oktatás mint reszocializációs eszköz a fiatalkorúak büntetés-végrehajtási intézeteiben, Börtönügyi Szemle, 2008/3, 1-3. oldal

⁷³ Steve V. Gies: Aftercare Services, U.S. Department of Justice: Juvenile Justice Bulletin (OJJDP) 2003, sept. 1-5-6. oldal.

A továbbiakban néhány eltérő programot fogok bemutatni, a folyamat differenciálódását részletezendő hibákat és pozitívumokat. Megvilágítandó legelső vizsgálati tárgyunk az Intensive Aftercare Program.

1.1. Intensive Aftercare Program (IAP)⁷⁴

Az intenzív felügyeleti programok legelőször Észak-Amerikában terjedtek el, amelyek kialakulásához az alternatív szankciók megjelenése vezetett.⁷⁵ Jelen esetben is egy intenzív, társadalomközpontú utógondozói programról van szó, amely már 1988-ban megalakult Dr. David Altschuler és Dr. Troy Armstrong vezetésével legelőször California államban Sacramentóban fiatalok számára. Az IAP fő vezérelve alapján két dolog szükséges a fiatalok reintegrációjához, amely a felügyelet és a kezelés. A kezelés megvalósulásának szakaszai már akkor életbe lépnek, amikor ő először belép e helyre. A program együttműködést, szolgáltatást, szakképzett utógondozó munkatársakat nyújt az ide bekerülők számára. A siker kulcsa több összetevőből áll, főleg az erős együttműködésben, amely nem csak a szervezeten belül valósul meg, hanem a fiatalok családjával, eddigi közösségével, bírósággal is. Továbbá a fiatalok felkészítéséből a megnövekedett köteleességek ellátására, a baráti társaság bevonásából az utógondozásba.

A siker záloga még a személy tesztelése, folyamatos ellenőrzése, felügyelete és ahol szükséges, ott új források, támogatások keresése is. Az IAP modell 2000 júniusában véget ért, de ebből fejlődött ki az IAP Juvenile Reintegration and Aftercare Center, ahol már utógondozásra „szakosodott” ügynökségek látják el szervezett keretek között e tevékenységet. Az IAP megvalósulásának sikerességére vagy némely területen való elmaradottságára kapunk betekintést Colorado, Nevada és Virginia példáját át.

1.1.1. Milyen eredményekkel és megvalósulási szinttel valósult meg az IAP modell Colorado, Nevada és Virginia államban?⁷⁶

1) IAP által felállított követelmények megvalósulása Coloradoban nagy az elkötelezettség a központi irodák felé, az IAP álláspontjain, követelményein sosem változtattak. Hasonló a

---

⁷⁴ www.csus.edu/ssis/cdcp/iap.htm

⁷⁵ Kerecsi Klára: A közösségben végrehajtott büntetések; a helyreállító igazság-szolgáltatás, In: Kriminológia-Szakkriminológia, Complex Kiadó, Budapest, 2006, 679-681. oldal

⁷⁶ Richard G. Wiebush, Dennis Wagner, Betsie McNulty, Yanqing Wang, Thao N. Le: Implementation and Outcome Evaluation of the IAP (Final Report) National Council on Crime and Delinquency, 2005 march. 49-54. oldal

helyzet Nevadában is, ahol erős az elkötelezettség az ügynökségek felé, de az IAP általános követelményein már változtattak. Virginia esete ugyan az, mint Nevadáé.

2) IAP dolgozók véleményének figyelembe vétele

Coloradoban és Viriginianban gyakoriak a csoporttalálkozók, kapcsolatban vannak a központi irodákkal és az abban dolgozókkal. Ellentétben Nevadával, ahol sosem alakult IAP menedzsment csoport.

3) Dolgozók értékelése a rugalmasság, elkötelezettség, kreativitás szempontjából

Coloradoban a dolgozók dinamikusak, jól képzettek, erős bennük az elkötelezettség. Nevadában a dolgozóknak nehéz volt a rendszer részévé válni, sok esetben inkább más programhoz csatlakoztak. Virginia kezdetben nehézségekkel küzdött, mint például a szakképzett gondozók hiánya, de a problémák kiküszöbölése után mégis sikerült felépítenie egy erős, rugalmas csapatot.

4) Utógondozás előtt, a társadalomba való reszocializáció

Coloradoban egy napos kirándulásokat szerveztek, felügyelet alatt, a társadalomba való visszavezetést már a szabadulás előtt 60 nappal megkezdték. A tervezett programok Nevadában sosem valósultak meg, Viriginianban pedig ez nem volt engedélyezve.

5) Utógondozásra való felkészültség, egyénre szabott terv készítése

Coloradoban 30 nappal az utógondozás megkezdése előtt már volt kész terv (programtervezet). Utógondozásban részt vett a pártfogó, család és a barátok. Szabadulás előtt 60 nappal egy útmutatóra került sor, a jövőt illetően.

Nevadában a hangsúly az egyéni igényeken voltak, és fontos volt a szülők, társadalmi emberek részt vétele, bevonása a programba. Szabadulást megelőzően 30 nappal már „útmutató” az elítéltek számára, úgymint Coloradoban. Viriginianban, már 30 nappal a szabadulás előtt készítették el az utógondozási programokat, amelyekbe bevonták a szülőket, ismerősöket is és az egyéni problémakezelés is megvalósult. A kérdések alapján a legsikeresebb államnak, Coloradot mondhatjuk, de hogy ne csak a felmérésre támaszkodjunk, ismerjük meg az itt végbement (végbemenő) programot!

1.1.2. A legsikeresebb állam, ahol megvalósult az IAP, Colorado⁷⁷

A Colorado-i IAP-ot a Division of Youth Corrections (DYC) irányítja, a Lookout Mountain elnevezésű táborban 152 fiatal kap helyet, de a nagy létszám ellenére az utógondozás hossza mégis átlagosan 8, 4 hónap. Szigorú magatartási szabályoknak kell megfelelniük a fiataloknak, többek között a kijárási tilalomnak, vizeletminta vizsgálatnak. A felügyelőknek havonta beszámolási kötelezettsége van a bíróságnak, és napi terápiákat tartanak. A foglalkozások csoportosan történnek, itt értem a szülők bevonását is a programba. Már 60 nappal a szabadulás előtt megkezdődik a reintegrációs folyamat, apró lépésekben: csoportosan, de felügyelet mellett elmennek boltba, postára, kirándulásokra. Ennek célja a gyors és hatékony társadalomba való visszailleszkedés. Ebben az időszakban az utógondozó és a pártfogó hetente találkozik a leendő szabadulttal. Mindenről dokumentációt kell készíteni, kiváltképp arról, hogy az adott héten milyen folyamatokon ment keresztül a személy. Colorado példáján túl, még több program is létrejött, amelyek célja a reintegráció és a segítségnyújtás, az utógondozás megvalósítása vagy kiszélesítése.

Egyes programokat, az különböztet meg a másiktól, hogy vannak kor vagy nem orientált csoportok, más-más feladatokban vagy működési struktúrában látják a helyes és hatékony cél elérését. A továbbiakban, ezek a programok kerülnek megvilágításra.

1.2. Thomas O'Farrell Youth Center

A TOYC Maryland-ban megvalósuló utógondozó program fiatalok számára, akik 13-18 éves korig vehetnek részt benne.

Az utógondozást, amely 9 hónapig tart, megelőzi egy 8 hónapos kezelés, amelyet sokan csak „bebörtönzésnek” hívnak attól függetlenül, hogy ez is a program része. Nincs egyéni, személyre szabott program. A felügyelet viszont annál nagyon szigorúbb, ha kell rendőri.

---

⁷⁷ Richard G. Wiebush, Dennis Wagner, Betsie McNulty, Yanqing Wang, Thao N. Le: Implementation and Outcome Evaluation of the IAP (Final Report) National Council on Crime and Delinquency, 2005 march. 27-33. oldal

1.3. Bethesda Day Treatment Center

BDTC West Miltonban (PA) valósult meg fiatalok számára egyaránt. A korhatár 10-18 év között húzható meg. Privát és nonprofit egyesületből áll, például Pennsylvanián belül 18 helyen működik. Legfőbb jellemzői között szerepel a család, baráti kör bevonása a programba, (családlátogatás). Az utógondozás ideje itt 6-12 hónap között van, ez idő alatt intenzív felügyelet valósul meg, középpontjában egy 24 órás krízistelefonnal

1.4. Florida Environmental Institute⁷⁸

A FEI, a Florida Department of Juvenile Justice irányítása és finanszírozása alatt áll. 15-18 éves fiatalok számára létesült, ahol nincsenek cellák és zárkák, nincs „bebörtönzés”, de kijárási tilalmat rendelhetnek el az itt lévők számára. Az utógondozás általános hossza 9 hónap, a kapcsolattartás a felügyelővel 1 héten négyszer történik. A többi programmal ellentétben büntetést nem használ.

1.5. Project CRAFT

A project CRAFT (Community Restitution and Apprenticeship Focused Training) a hagyományos és megszokott utógondozói kezeléseken kívül 10 db alternatív programot kínál férfiak és nők számára, egészen 6-21 éves korig. Az utógondozás időtartama 2-12 hónap, amely folyamatos kapcsolattartást igényel a gondozóval. Több helyen is megvalósult, mint Florida, Tennessee és Maryland. Jutalmazás nincs, a szabadidejüket nem maguk osztják be a fiatalok, amellyel az a cél, hogy minél több programon vegyenek részt.

1.6. GROWTH

GROWTH Mobileban jött létre, egy intenzív utógondozó program, kizárólag 13-17 év közötti fiatal lányok számára. Ennek megfelelően az eddigi programoktól különbözik programjuk: traumakezelés, pszichológiabeszélgetések, életre való felkészítés: háztartásvezetés, szülés, gyermeknevelés. Az utógondozás átlagos hossza, kb. 6 hónap, amely ún. Boys&Girls Club-

---

⁷⁸ U. az 16-18. oldal

okban valósul meg Alabamában és hetente egyszer kell találkozni a mentorral. A programok közötti különbségeket az alábbi táblázat szemlélteti:

1.7. Utógondozói programok összesítése

Program neve	Finanszírozás	Nem	Kor	Utógondozás hossza	Helye
Intensive Aftercare Program	IAP+ Állam	férfi	12-18 év	Col.: 8 hónap Nev.: 8 hónap Virg.: 6 hónap	Colorado Nevada Virginia
Thomas O'Farrell Youth Center	Maryland Department of Juvenile Justice	férfi	13-18 év	8 hónap	Maryland
Bethesda Day Treatment Center	Privát+ Nonprofit	férfi/nő	10-18 év	6-12 hónap	Pennsylvania
Florida Environmental Institute	Florida Department of Juvenile Justice	férfi	15-18 év	9 hónap	Florida
Project CRAFT	CRAFT+ Állam	férfi/nő	6-21 év	2-12 hónap	Florida Maryland North Dakota Tennessee
GROWTH	Boys & Girls Clubs of S. Alabama	nő	13-17 év	6 hónap	Alabama

Az IAP-on kívül léteznek más hatékony programok is, mint a következő bemutatásra kerülő modell, az RSAT.

2. RSAT (Residential Substance Abuse Treatment for State Prisoners)⁷⁹

1994-ben alakult, alapítója a Violent Crime Control and Law Enforcement. Első fázisa a programnak a börtönökben valósul meg a szenvedélybetegek kezelésén át, majd második aspektusa a társadalomban, a börtönből szabadult személyek gondozása, életben való

⁷⁹ Alberto R. Gonzales, Tracy A. Henke, Domingo S. Herraiz: Residential Substance Abuse Treatment for State Prisoners Program, U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs, 810 Seventh Street NW. Washington D.C. 20531, 2005. április, 3-10. oldal

boldogulás elősegítésén keresztül. Megvalósulása 50 államot foglal magába és az USA felségterületeit (pl. Guamot) is. Az utógondozás folyamata tizenkét lépcsőből áll, amelyben a családtagok is részt vesznek, de a mentorok felügyelik az utógondozott személyt, a többi programhoz hasonlóan itt is a cél a társadalomba való beilleszkedés, kapcsolattartás, munkába vagy az iskolapadba való visszavezetés. Ezen felül megjelenik a gyermekgondozás, háztartásvezetés, orvosi-egészségügyi ismeretek elsajátítása. Mindebből következik, hogy a tizenkét lépcső magába foglalja az életben való sikeres boldoguláshoz szükséges ismeretek elsajátítását, mindazt, ami a „túléléshez” nélkülözhetetlen. Mégis nagy a program megvalósulásának a költsége, néhány helyet kivéve.⁸⁰ Az RSAT megvalósulását Wyomingban teszteljük:⁸¹ az RSAT programot 2000-ben kezdték meg a Wyoming Women's Center Intensive Treatment Unit (ITU) –ban. Ekkor nyitotta meg kapuját 16 felnőtt nő számára egy időben. Azóta a húszszorosára nőtt a kezelésben részt vevő nők aránya. Mindegyik részt vett az utógondozásban, ennek köszönhető, hogy a kezelést majd az utógondozást „elvégzendők” 95%-a nem lett visszaeső bűnelkövető. Nem csak Amerika, de Magyarország is bővelkedik sikeres utógondozó programban, mint például az újabb rész középpontjában álló „Tett- programmal”.

3. Program Magyarországon: „Tett- program az áldozatokért és a tettesekért”

Mielőtt részletezném a projektet, előbb meg kell tudnunk néhány fontos azonosítóját, köztük a teljes címét, amely „A társadalmi kohéziót erősítő bűnmegelőzési és reintegrációs programok módszertani megalapozása” és a projektazonosítóját (támogatási szerződés számát) a TÁMOP 5.6.2-10/1-2010-0001.

A program három nagy célterületre specializálódik, ez a három pedig az Észak-alföldi Régió, az Észak-magyarországi Régió és a Dél-dunántúli Régió, ahol kilenc utógondozó koordinátor látja el feladatát a program megvalósulása érdekében, amelynek kezdete és vége: 2010. április 16- 2012. április 16. Több partnert is magába foglal, így ezek között szerepel, mint projektgazda, Belügyminisztérium, továbbá a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága, az Igazságügyi Hivatal, Miskolci Egyetem, Észak-alföldi Regionális Munkaügyi Központ és nem utolsósorban a Dél-dunántúli Regionális Munkaügyi Központ. Az alprojekt szakmai

---

⁸⁰ U. az. 16-35. oldal

⁸¹ U. az. 36. oldal

vezetője, Csemáné Dr. Váradi Erika. A fontosabb program „azonosítókat” feltüntetve, kezdetét veheti a részletes leírás. A projekt célja, a társadalom periferiájára került rétegek számára a három célterületen a társadalomba való befogadás elősegítése,⁸² amely magába foglalja a gyermek- és fiatalkori bűnözés csökkentését, megelőzését, a bűncselekmények áldozatainak segítségét, áldozattá válás megelőzését és a bűnelkövetők társadalmi és munkaerő-piaci visszailleszkedésének elősegítését.

A célcsoport, a fenti három célhoz igazodva a három régióban tevékenykedő bűnmegelőzéssel, áldozatsegítéssel és reintegrációval foglalkozó szakemberek és önkéntesek, valamint áldozatok és elítéltek. Ezen belüli alprojektek között kell szólnunk, a bűnmegelőzési szakemberek és önkéntesek képzéséről, az elítéltek többszakaszos munkaerő-piaci reintegrációjáról, az intenzív utógondozási modelljének kialakításáról, továbbá a Községi Foglalkoztató, a közérdekű munka büntetés végrehajtásának valamint az Áldozatsegítő szolgáltatások fejlesztéséről. A program értékelésére, 2011-ben került sor, hiszen az Európai Unió támogatásával létrejött projekt, 2011-ben a megvalósulás fázisába lépett, melynek az egyik részterülete a reintegrációs alprojekt volt: „A program lehetőséget nyújt az elítéltek és családtagjaik számára, hogy felkészüljenek a szabadulás utáni életre. Így akiben valóban megvan a szándék arra, hogy változtasson sorsán, meg is kapja erre a lehetőséget.”⁸³ Jövőre nézve a program célja az országos kiterjesztés elérése és az önkéntesek minél szélesebb bevonása a folyamatba. Ennek megfelelően indult egy önkéntes utógondozó képzés, hiszen a kortárssegítők, önkéntesek fontossága nélkülözhetetlen a program megvalósulásában és a projekt szerves részét képezik, hiszen a bűnmegelőzéshez mindenki önkéntes hozzájárulására szükség van,⁸⁴ ezért az önkéntes képzésről pár gondolatot megosztanék az olvasóval.

A projektről a hallgatók több megrendezett konferencia keretén belül is tájékozódhattak, melynek kiemelkedő szervezője Csemáné Dr. Váradi Erika vezetésével a Miskolci Egyetem. Vincze Hajnalka, Borsod-Abaúj-Zemplén megye utógondozó koordinátora segítségével, a Miskolci Egyetem Állam-és Jogtudományi Kar három jogász szakos hallgatója Guzi Zsuzsanna, Irmes Ágnes és személyem, a további területekről érkezőkkel együtt, egy intenzív utógondozásban működő önkéntesek bevezető tréningjén vettük részt Budapesten. Az önkéntes képzés időpontja 2012. június 13-15-ig tartott, a harminc óra olyan modulokat

---

⁸² http://www.uni-miskolc.hu/~mepir/download/TAMOP_5-2-6_Csemane_Varadi_Erika.pdf

⁸³ Idézet Csóti András bv. vezérőrnagytól. Elhangzottak: Budapest, 2011. ápr. 27-i sajtótájékoztatón.

⁸⁴ A Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Rendőr-főkapitányság és a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Bűnmegelőzési Alapítvány közös szakmai kiadványa: Bűnmegelőzési ismeretek, Miskolc, 2003, 7. oldal

foglalt magába, mint a projekt és az alprojekt megismerése, dokumentációs rend, átfogó ismeretek a büntetőeljárás-és büntetésvégrehajtási-jogról, a szociális ellátórendszerről, ezen kívül esetmegbeszélésekre és előadásokra is sor került. Az utolsó napon szituációs feladatok megoldására került sor, amelynek lényege abban állt, hogy a párok közül egy személy volt az önkéntes, a másik pedig a fogvatartott és egy-egy szituációban kellett helytállnia az önkéntesnek, betartván az alapvető és a törvényben előírt szabályokat is. Amíg a gyakorlatnál még lehetett hibázni, a jövőben, amikor sor kerül majd az igazi önkéntes munkára a börtönökben, vagy az elítélt szabadulása után bizony nincs lehetőség hibázásra. A projekt folytatódik és az önkéntes munka hamarosan kezdetét veszi, hiszen a segítő tevékenység az emberek közötti közös erkölcsöt testesíti meg.⁸⁵

VI. Az utógondozás megválaszolatlan kérdései

Mint minden rendszernek, az utógondozásnak is meg vannak a maga nehézségei, hátulütői. Nem kétséges, hogy a társadalmi előítéletek, agresszió, prizonizáció (főleg azoknál az elítélteknél, akik hosszú tartamú szabadságvesztésüket töltik) mind anyagi mind szellemi „leépülést” idéznek elő, emiatt segítségre szorulnak. A segítségnyújtás létfontosságú. Az első megválaszolatlan kérdések között foglal helyet az utógondozói munka értékelése, a későbbiekben pedig a sztereotípiák és agresszió meglétének negatív hatásai.

1. Az utógondozói munka

A Magyar Helsinki Bizottság a börtönviszonyok vizsgálatával összefüggésben 2000-2001-ben vizsgálta az utógondozást is.⁸⁶ Ez alapján arra a következtetésre jutott, hogy az utógondozás, mint pártfogó felügyelet része elégtelen teljesítményt nyújt.

A gyakorlat azt mutatja, hogy igen alacsony számban és arányban indokolt a társadalomba való visszavezetés intézményes formája még a feltételes szabadságon lévőknél is. A probléma skáláját az is szélesíti, hogy kevés utógondozó van, hiányoznak a tárgyi és személyi feltételek. Mivel a munka irodákhoz kötött, a vidékieken nem tudnak minden esetben segíteni.⁸⁷

---

⁸⁵ Varsányi Erika: Szociális munka és kultúra, Pont Kiadó, 2010.,81.oldal

⁸⁶ Korinek László: Kriminológia, Magyar Közlöny Lap-és könyvkiadó, Budapest, 2010, 690-91. oldal

⁸⁷ Dr. Utasi Judit: A fiatalokkal szemben elrendelt pártfogó felügyelet és utógondozás érvényesülése, Kriminológiai Tanulmányok XXXVII., Budapest, 2000., 141-143. oldal

A változás, 2009-re tehető, amikor is a Bizottság újból vizsgálatot végzett több büntetés-végrehajtási intézetben, például a Tiszaöki Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben, a Szirmabesenyői Fiatakorú Regionális Büntetés-végrehajtási Intézetben, a Veszprém Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben és a Kalocsai Fegyház és Börtönben, ahol szó esik az utógondozásról, annak javulásáról és az utógondozók munkájáról.⁸⁸

2. Sztereotípiák és agresszió a szabadultakkal szemben

„Egy bigott embert felvilágosítani olyan, mint fénysugárral megvilágítani egy pupillát: összehúzódik.”

(Oliver Wendell Holmes Jr.)

A legnagyobb probléma és megválaszolatlan kérdés az, hogy a társadalom hogyan vélekedik egy-egy volt elítéltről. Véleményüket befolyásolják az előítéletek, vagy az agresszió is, és sok esetben nem is adnak esélyt a társadalom periferiájára szorult személyek megismerésére, elfogadására. Ez a jelenség legjobban a sztereotip gondolkodásban tükröződik, ugyan is az előítélet arra sarkall minket, hogy egy személyből kiindulva tegyünk messze menő, általános kijelentéseket és vonjunk le egyes csoportokról. Ez az előítélet uralkodik azokkal szemben is, akik szabadultak a börtönből. A másik nagy kihívás, az agresszió és indulatok csökkentése ezekkel a személyekkel szemben és vele párhuzamosan a szabadultakban lévő megalázottság érzésének, kiközösítésének és a felgyülemlett indulatoknak a megelőzése. Ahogyan a magánynál is, de az elzárásnál is két irányba mozdulhat a személy viselkedése: a börtön, az elzárás még agresszívabbá teszi, hiszen kikerül a megszokott világából, új szabályok közé kerül, ez frusztrálja, agresszívvá teszi és indulatai egyre jobban felfokozódnak. Ezáltal nem akar és nem képes együttműködni, elutasítóvá válik.

Az agresszió okait és következményeit több empirikus kutatás tárgyává tették, mint például „Az agresszió jogi és pszichológiai kezelése a fogvatartási helyeken”⁸⁹ elnevezésűben is, amelyben erre az okokra keresik a választ a szakemberek.

A másik oldalon azonban az is lehet a vizsgálódásunk kimenetele, hogy az elítélt megtanul egy olyan helyzetben élni, ahol „farkastörvények” uralkodnak és megtanulja legyőzni saját félelmeit, érzéseit megpróbál uralkodni, elsajátítani a konstruktív viselkedési mintát. Ehhez, a

---

⁸⁸ <http://helsinki.hu/jelentesek-a-buntetes-vegrehajitasi-intezetekben-tett-latogatasokrol>

⁸⁹ Solt Ágnes: Agresszió a fogvatartottak körében: okok és következmények. Problémás fogvatartottakkal készült mélyinterjúk tartalom elemzése, Börtönügyi Szemle, 2010/1, 24-37. oldal

folyamathoz azonban kell egy segítő szerv, szakember. A segítő szerv vagy szakember megléte még nem lesz a sikerünk záloga, hiszen újabb megválaszolatlan kérdéseket vet fel a visszaesések és a visszaeső bűnelkövetők száma.

3. Visszaeső bűnelkövetők

A statisztikai adatok helyett, amelyek nem adnak választ arra, hogy miért lesz valakiből visszaeső, annak ellenére, hogy rendelkezésére állnak a megfelelő programok és segítő szervek, személyek, a lelki folyamatokra és az ok- okozati összefüggésekre hívnám fel a figyelmet. A visszaesők többsége, olyan pszichikai állapotban van (akár lelki betegségben szenved), amelyet az elzárás nemhogy orvosol, hanem fokozza, erősíti az amúgy is „kiéhezett test” vágyát. A „csizmatáborok” legnagyobb kritikájaként szokták emlegetni, hogy a visszaeső bűnelkövetők száma nem csökken látványosan, de még így is kevesebb a számuk néhány államban, mint Illinoisba, New Yorkban és Louisianában mint azoknak a visszaesőknek, akik a börtönből szabadulnak.⁹⁰ Ahhoz, hogy megvalósuljon egy-egy program, nagymértékű állami vagy más szerv általi anyagi támogatásra van szükség (ld. RSAT; Tett-program). Így visszatértünk újból a társadalmi elfogadás hiányához, hiszen a legtöbben csak azt látják, hogy valaki elkövet el bűncselekményt, és szabadulván az intézetből még az állam támogatja is a „gyógyulását”, terelgeti útját. Ellentétben önnön magával. Ezzel a gondolati síkkal pedig visszatértünk kiindulási pontunkhoz, azokhoz a megválaszolatlan és talán nem is lehet egyértelműen megválaszolni a kérdéseket, amelyek az utógondozás folyamatának problematikáját és annak határát feszegetik. Ahogyan azt Adam Smith is írja: ”Mindent maguknak, és semmit a többi embernek- úgy látszik, ez az emberiség urainak a mindenkori gonosz alapelve.”⁹¹

Jövőképünk azonban nem lehet ennyire elkésérítő, hiszen a negatívumok mellett mindig találkozunk áttöréssel, olyan változásokkal, amelyek elérése esetén azt mondjuk, hogy mégis megéri dolgozni és fáradozni egy-egy tervért. K. Krisztinával, utógondozottal készített interjúm döbbsített rá erre a legjobban.

---

⁹⁰ B. Bourque, Mei Han, Sarah M. Hill: A National Survey of Aftercare Provisions for Boot Camp Graduates 1. oldal

⁹¹ Adam Smith: The Wealth of Nations, III. kötet, IV. fejezet, New York, 1974, 512. oldal

VII. Az áttörés, avagy egy utógondozott életútja. Interjú K. Krisztina utógondozottal

K. Krisztinával, utógondozottal, a koordinátorán keresztül ismerkedhettem meg, akitől arra a kérdésre kerestem a választ, hogy miben tudott neki az utógondozás és a koordinátora segítséget nyújtani, ennek hatására történt-e változás az életében.

A szabadság megvonásával, a börtönléttel kapcsolatos hatások alakulása

Krisztina, 2010-ben került be a büntetés-végrehajtási intézetbe, cselekményéért hibásnak érezte magát. Legmélyebben a bevonulás viselte meg, a családtól való elszakadás, ugyan akkor szerencsésnek is mondhatja magát, hogy a szerettei nem mondtak le róla és az eltöltött 6 hónapban támogatták. A cipő felsőrész üzemben dolgozott, majd a parancsnokság épületében takarított. Próbált minél több programban részt venni, mint például a „Börtön a városért programban” ahol virágokat ültetett, padot festett, leveleket sepet. Kézműves foglalkozáson és hímző szakkörben is volt, de a legmeghatározóbb mindközül a „Mese-program” volt, amelyben fogyatékos gyermekeknek olvasott fel meséket. Nagyobb problémákra nem emlékszik, amiből sokszor konfliktusa volt, az az, hogy nem mindenki van tisztában azzal, hogy bizonyos dolgokról, ha nincs pénze az embernek le kell mondania és nem lehet mindent egyszerre magáénak követelni. Az itt eltöltött hónapok alatt sok minden átértékelődött benne, így a hite is, amely erőt adott számára és változást a nehéz időkben. Itt kötött együttműködési megállapodást a CSAT Egyesülettel és vállalta az általuk indított konfliktuskezelő, életvezetési tréning elvégzését, amely a TÁMOP 5.6.2. projekt részét képezte.

A projekt által nyújtott segítség

A szakmai képzés befejezésére már letelt a büntetése, mégis sikeresen elvégezte azt. A tréning felülmúlta várakozását, hasznos és tanulságos volt, vidám és megható órákkal. Az egyéni elbeszélgetéseken részletes tájékoztatást kapott a szabadulása utáni lehetőségekről és kötelességeiről.

Azt a lehetőséget is felkínálták részére, hogy még 6 hónapig egy intenzív utógondozásban vehet részt, és itt ismerte meg a koordinátorát, aki mindenben segítőkész volt és biztatta, támogatta.

Az utógondozó koordinátorral való kapcsolattartás és az utógondozás által nyújtott segítség

Már a szabadulása után pár héttel az Igazságügyi Szolgálat karácsonyi ünnepségén mesét mondhatott a „jóvátétel keretében”. Azzal a kéréssel fordult a koordinátorához, hogy ha tud, akkor legyen segítségére abban, hogy mesélhessen, foglalkozhasson beteg gyermekekkel a kórházban, mint önkéntes. Így esett, hogy jelenleg is a Megyei Kórház GYEK daganatos gyerekek osztályán önkéntes, Krisztina. A koordinátora, támogatja az ötleteit, segít a mesék, mondókák kiválasztásában, játékok gyűjtésében. A KIMISZ szervezésében részt vett az önkéntes képzésen, amiért külön köszönetet is mond.

A sorstársak motiválása

Krisztina példája is igazolja ennek a gondozásnak a pozitív kimenetelét, hasznosítható segítségét. Értelmes elfoglaltságot ad mások számára is, ezért felajánlotta tapasztalatait mások támogatására, hiszen az utógondozás és a munkatársak tevékenysége jelentős segítséget jelenthet a hozzá hasonló helyzetbe került emberek problémáinak megoldásában. Az utógondozók munkájához pedig sok erőt és egészséget kíván.

VIII. De lege ferenda javaslatok

Akik egy-egy büntetés-végrehajtási intézetből szabadulnak, azok előtt számos felmerülő probléma áll. Ezek a következők: rossz körülmények, nem megfelelő családi háttér, „barátok”, anyagi források hiány és korlátozottsága, munkanélküliség, iskolázatlanság. Mindezekből arra következtethetünk, hogy újabb bűncselekményt fognak elkövetni és visszakerülnek az intézetekbe. Nehéz választ kapnunk arra, hogy létezik-e megoldás ezen folyamat orvoslására de, De lege ferenda javaslataimban megpróbálom összegyűjteni azon esetleg megoldásként szolgáló jogi és egyéb intézményeket, amelyek az utógondozásban látják a folyamat végét, mindehhez pedig szükséges, hogy az utógondozás intézménye is változáson menjen át.

A legfőbb megoldást abban látom, ha az utógondozást a szabadult számára kötelezővé tesszük, és ebbe bevonjuk a közvetlen környezetét, családját is, amerikai példára, de a folyamat előtt fontos, hogy már a börtönökben megkezdődjenek olyan tréningek, amelyeknek célja az, hogy felkészítsék az elítéltet a szabadulás utáni kihívásokra. A Budapesti Fegyház és

Börtönben például egy speciális csoportot hoztak létre ennek érdekében.⁹² Nagyon sok esetben pontosan a „szülői háttér” vagy annak hiánya, a rossz társaság az, amely miatt a szabadult el sem kezdi az utógondozást. Egy ilyen közegben nagy a visszahúzó erő. Ha azonban a hangsúly a kötelező jellegén van, akkor a problémák is e jelleggel együtt merülnek fel, hiszen az elítéltnél még a fogva tartása alatt tudatosan egy olyan állapot, hogy újabb kötelezettséget rónak rá, ha szabadul. A további problémát az jelenti, hogy az állam így rákényszeríti olyan cselekvésre a személyt, amely szerinte, saját érdekét szolgálja, a saját magának és a társadalomnak okozott kárt (visszaesés) kívánja ezzel megelőzni és ezzel kényszerrel legalizál.⁹³ De ha csak annak a személynek a szabadságát lehet korlátozni, akinek ez érdekében történik, akkor a szülők, barátok közreműködése megint vitatott. A megoldatlan problémánk így az, hogy mások sérelmének megakadályozása érdekében, kikkel szemben alkalmazhatunk kényszerrel és legalizálhatjuk azt.⁹⁴

A kötelezővé tett utógondozásnak számos előnye van, amelyek a következőképp foglalhatóak össze: Egyéni foglakozások szervezése csak az utógondozott és családja, barátai számára. Csoportos foglakozások, beszélgetések (önkéntesek fontossága) és tréningek megléte, amelynek célja a kommunikáció, iskolázottság elősegítése, munka fontossága, háztartás körüli teendők ellátása, mint például a takarítás, fertőtlenítés, főzés, mosás; mindennapi élethez szükséges tapasztalatok elsajátítása, többek között a csekk-levél feladása, pénzzel való takarékoskodás, viselkedés járművön stb. Szenvedélybetegségek kezelésre, Nevada példájára akár naponta vizeletminta vizsgálat.

A köz érdekében tett szolgálat nyújtása, mert a tréningek része az is, hogy a társadalom, a közösség érdekében lássanak el feladatokat, például évszaknak megfelelően hólapátolás, szemétszedés, takarítás, amely mint olyan beépülne a közmunkába, és az erre kijelölt személyek (ugyan úgy, mint a közmunkásokat) ellenőriznék őket.

Hetente legalább két alkalommal kerülne rá sor, napi 4-6 órában, addig, amíg munkába nem állnak ezek a személyek. Megkezdődik így a visszaintegrálás a munka világába, vagy elkezdődik ennek a folyamatnak a nevelése, hiszen hazánkban sajnos a tanult gyámoltalanság már közgazdaságtani fogalomként alakult.

---

⁹² Vörös Erzsébet: Speciális, szabadulásra felkészítő tréning, Börtönügyi Szemle, 2009/1, 81-86. oldal

⁹³ Joel Feinberg: The Moral Limits of the Criminal Law (volume three) Harm to Self, Oxford University Press, Oxford, 1986, 4-6. oldal

⁹⁴ John Stuart Mill: On Liberty, Readers International, 1994, 18. oldal

Továbbá, lekötné a figyelmet, energiát, haszontalan magatartást, amely csökkentené a társadalmi elutasítást. Ha csak egy kis településen egy ember tudja azt, hogy valaki börtönből szabadult, de ennek ellenére dolgozik, már elindultunk a változás útján, hasznos részévé válik a társadalomnak. Így ha tekintettel vagyunk a társadalom iránt, akkor jogosan várhatjuk, hogy ők is akár elfogadással, de tekintettel lesznek ránk.⁹⁵ Támogatások addig, amíg nem állnak vissza a munka világába a szabadultak, de a kötelező utógondozói foglalkozásokon és a köz érdekében tett szolgálatot az előírtaknak megfelelően megteszik, az állam ún. rendkívüli támogatást nyújtana számukra az első három hónapig, ami a többi szociális segély mellett lenne igénybe vehető.

„Vissza az iskolapadba vagy tanulj szakmát” program lehetőséget nyújtana ingyenes szakmák tanulása, képzéseken való részt vétel. Az utógondozó feladata lenne, hogy felvegye a kapcsolatot egyes iskolákkal, pedagógusokkal. Egykori nyugdíjas „mesterek” például festők, kőművesek lennének bevonva a tanításba, mint önkéntesek.

Összefoglalva, a kötelezővé tett utógondozás által nyújtott támogatások, félúti ház igénybevétele és a többi szolgáltatás csak akkor illethet meg a személyt, ha részt vesz az utógondozásban és betartja a kötelező feladatokat. Fiatalkorú esetében ennek elutasítása, azt a szankciót vonná maga után, hogy a családnak nem járna a gyerek után szociális segély. Ezen kötelező jelleget és a hozzá tartozó támogatási formákat, szükség esetén pedig a szankció kilátásba helyezését a büntetés-végrehajtási kódex 113-114§- ai közé kellene beemelni és így módosítani a jogszabályt. Ki kell bővíteni az életesélyt, ennek tartalma pedig a választható alternatíva, vagyis a cselekvés célja a tekintetben, hogy kiszabadulván a börtönből, ne csak a visszaesés és újabb bűncselekmény elkövetése legyen az egyetlen választás a személy számára, és a ligatúrák, vagyis az egyén számára biztosított értelem és elkötelezettség, „lehorgonyzás”.⁹⁶

---

⁹⁵ Dr. Sille István: Illem, etikett, protokoll, Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1995, 13. oldal

⁹⁶ Andorka Rudolf: Devian viselkedések Magyarországon –általános értelmezési keret az elidegenedés és az anómia fogalmak segítségével, Közélet Kiadó, 1994, 48-49. oldal

IX. Összegzés

Kiinduló pontom az lenne, hogy valamennyi tudományos munkának és kutatásnak, a társadalom örök és gyors fejlődése és változása miatt mindig lesznek olyan részei, amelyek megoldást várnak az útokortól és megoldásra szorulnak mind a mai napig. Ez az én munkámmal sincs másképpen. A dolgozat több perspektívát is a Tisztelt Olvasó szeme elé tárt annak érdekében, hogy ne csak egy irányból legyen megközelítve az utógondozás jogintézménye, hanem lássunk példát arra is, hogy hazánkon belül milyen új programok születnek, de hazánkon kívül, Amerikában, már mennyi új ötlet és program látott napvilágot annak érdekében, hogy sikeres legyen és megvalósítható az utógondozás.

A tények közé tartozik az a megállapítás is, hogy e kicsiny intézmény sosem örvendezett olyan nagy figyelmet a köztudatban és a magyar szakirodalmakban, mint a pártfogó felügyelet.

Mondhatjuk, hogy a magyar jog és szakirodalom egy elhanyagolt területével állunk szemben, de azt is érzékelhetjük, hogy a 2010-ben elindult „Tett-programmal” kezd felvirágozni az utógondozás és szerepe, szükségessége folyamatosan nő. Ha visszaemlékeznek a bevezetőrészben leírtakra, ott azt a célt tűztem ki magam elé, hogy a programok és folyamatok ismertetésével megpróbálom bizonyítani a tevékenység szükségességét és fejlődését.

Ha ez némiképp megváltoztatta eddigi gondolkodásukat, és több szemszögből tudtam átadni azokat az információkat, amelyek ezt lehetővé tették, akkor azt kell hogy mondjam, a dolgozat elérte eredményét.

X. Felhasznált irodalom

Könyvek

1. A Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Rendőr-főkapitányság és a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Büntetőeljárás Alapítvány közös szakmai kiadványa: Büntetőeljárás ismeretek, Miskolc, 2003.
2. A Miskolci Egyetem Jogelméleti és Jogsociológiai Tanszékének Kiadványsorozata, szerk.: Bódig Mátyás és Győrfi Tamás: Államelmélet a mérsékelt állam eszméje és elemei, Bódog Kiadó, Miskolc, 2002.
3. Andorka, R.: Deviáns viselkedések Magyarországon – általános értelmezési keret az elidegenedés és az anomia fogalmak segítségével, Közélet Kiadó, 1994.
4. Austin, T. F.: The State Jail System Today, Criminal Justice Policy Council, Texas, March 2000.
5. Bakos, F.: Idegen szavak és kifejezések szótára, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1983. Hatodik kiadás
6. Beccaria, C.: A bűnökről és a büntetésekről, Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, Budapest, 1989.
7. Bibó, I.: Válogatott tanulmányok első kötet, Magvető könyvkiadó, Budapest, 1986.
8. Bourque, B. B., Han, M., Hill, S. M.: A National Survey of Aftercare Provisions for Boot Camp Graduates, U.S. Department of Justice, National Institute of Justice Research in Brief, 1996.
9. Camp, C. G., Camp, G. M.: Everything Anyone Wants to Know About Adult Corrections, Criminal Justice Institute, Inc., The Correction Yearbook 1999.
10. Clemmer, D.: The Prison Community. New York: Holt, Rinehart and Winston. 1965.
11. Cronin, R. C.: Boot Camps for Adult and Juvenile Offenders: Overview and Update. National Institute of Justice 1994.
12. Csernyánszky L.- Horváth, T.- Heylmann, K.- Kabódi, Cs.- Lőrincz, J.- Nagy, F.- Pallo, J.: Büntetés-végrehajtási jog, Rejtjel Kiadó, Budapest, 2007.
13. Feinberg, J.: The Moral Limits of the Criminal Law (volume three) Harm to Self, Oxford University Press, Oxford, 1986.
14. Feinberg J.: The Moral Limits of the Criminal Law (volume four) Harmless Wrongdoing, Oxford University Press, Oxford, 1990.

15. Fliegeauf, G. – Ránki, S.: Fogva tartott gondolatok, L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2007.
16. Foucault, M.: Felügyelet és büntetés (A börtön története), Gondolat, Budapest, 1990.
17. Gies, S. V.: Aftercare Services, U.S. Department of Justice: Juvenile Justice Bulletin (OJJDP), 2003.
18. Gonzales, A. R., Henke, T. A., Herraiz, D. S.: Residential Substance Abuse Treatment for State Prisoners Program, U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs, 810 Seventh Street NW. Washington D.C. 20531, 2005.
19. Kerezsi, K.: A közösségben végrehajtott büntetések; a helyreállító igazságszolgáltatás, In: Kriminológia- Szakkriminológia, Complex Kiadó, Budapest, 2006.
20. Korinek, L.: Kriminológia I. kötet, Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó, Budapest, 2010.
21. Lieb, L. F., Crosby, T.: A Summary of State Trends In Juvenile, Washington State Institute for Public Policy; The Evergreen State College, Olympia, Washington, 1994.
22. Lieb, R., Fish, L., Crosby, T.: Washington State Institute for Public Policy: A Summary of State Trends In Juvenile Justice; The Evergreen State College, 1994.
23. Maxwell, C.: Texas Commission on Alcohol and Drug Abuse, Substance Abuse and Crime in Texas, Austin, Texas, 1998.
24. McKelvey, B.: American Prisons: A History of Good Intentions. Montclair, NJ: Patterson Smith 1977.
25. Mill, J. S.: On Liberty, Readers International, 1994.
26. Müller, C. W.: Hogyan vált a segítségnyújtás hivatássá? , Az ELTE Szociológiai Intézet Szociálpolitikai Tanszéke és a T-Twins Kiadó és Tipográfiai Kft. kiadványa, 1992.
27. Nagy, F.: Az utógondozás- pártfogó felügyelet hazai fejlődéséről, Igazságügyi Minisztérium Tudományos és Tájékoztatási Főosztály kiadványai: Utógondozás Pártfogó Felügyelet tanulmánykötet 10. 1985.
28. Osler, M. W. (1991): Shock Incarceration: Hard Realities and Real Possibilities. Federal Probation, 1991.
29. Papp, G.: A prizonizációs elmélet újragondolása és alkalmazási lehetőségei egy hazai fegyintézeti populáción (Ph.D. értekezés), Budapesti Corvinus Egyetem Szociológiai és Társadalompolitikai Intézet, Budapest 2010.
30. Parent, D.G.: Boot Camps Failing to Achieve Goals. In: Overcrowded Times, 1993.

31. Peters, M., Thomas D., Zamberlan, Ch., Caliber Associates: Boot Camps, A Publication of the Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention, U.S. Department of Justice, 1997.
32. Schelling, F. W. J.: Filozófiai vizsgálódások az emberi szabadság lényegéről és az ezzel összefüggő tárgyakról, T-Twins Kiadó, Budapest, 1992.
33. Sille, I.: Illem, etikett, protokoll, Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1995.
34. Smith, A.: The Wealth of Nations, III. kötet, IV. fejezet, New York, 1974.
35. Utasi, J.: A fiatalkorúakkal szemben elrendelt pártfogó felügyelet és utógondozás érvényesülése, Kriminológiai Tanulmányok XXXVII., Budapest, 2000.
36. Varsányi, E.: Szociális munka és kultúra, Pont Kiadó, 2010.
37. Walhausen, J. J.: L'Art militaire pour l'infanterie, 1615.
38. Wiebush, R. G., Wagner, D., McNulty, B., Wang, Y., Le, T. N.: Implementation and Outcome Evaluation of the IAP (Final Report) National Council on Crime and Delinquency, 2005.
39. Williams, M.: Boot Camps and the „Short, Sharp Shock”. HMSO Regimes Research and Development Section , Unpublished report 1988.

Cikkek

1. Békefy, L.: A problémakezelő-személyiségfejlesztő börtönpasztoráció néhány elvi és gyakorlati kérdése. (I. rész) Börtönügyi Szemle 2004. 4. sz.
2. Borgulya, Z.: Utolsó esély a reintegrációhoz – börtönonkítás az EU-ban. Börtönügyi Szemle, 2004. 3. sz.
3. Czenczer, O.: Az oktatás mint reszocializációs eszköz a fiatalkorúak büntetés-végrehajtási intézeteiben, Börtönügyi Szemle, 2008/3.
4. Eötvös, J.: Vélemény a fogházjavítás ügyében, 1838. Beszédei, Budapest 1886.
5. Estók, J.: A progresszív végrehajtás elvi és gyakorlati kérdései-sátoraljaújhelyi tapasztalatok, Börtönügyi Szemle 2004. 3. sz.
6. Finkelstein, K. „New York to Offer Most Addicts Treatment Instead of Jail Terms,” New York Times, jun. 23/2000.
7. Herczeg, J.: Felmérés szerint. A pártfogó és az utógondozás az elítélt szemszögéből, Börtönügyi Szemle, 1998/1.
8. Illés Tiborné: Rendszeresség (A hivatásos pártfogók utógondozó tevékenysége) Börtönügyi Szemle, 1999. 2. sz.

9. Kőszegi, Sz.: A Fiataikorok Bűntetés-Végrehajtási Intézetében folyó utógondozói munka, Börtönügyi Szemle, 2005. 2. sz.
10. Pacsek, J.: Zsúfoltság és magány. A fogvatartottak elhelyezésének időszerű kérdései, Börtönügyi Szemle 2011/4.
11. Papp, G.: Az elítéltek külső kapcsolatai, a szabadulás utáni várakozások és a prizonizáció összefüggései – Egy előadás utóélete, Börtönügyi Szemle, 2012/1.
12. Roszik, G.: Tallin 2004 (International Prison Chaplains' Association European Conference) Börtönügyi Szemle 2004. 3. sz.
13. Ruzsonyi, P.: Karakteresen eltérő kezelési formák a fiatalok fogvatartottak körében. Börtönügyi Szemle, 2002. 2. sz.
14. Ruzsonyi, P.: Kriminálpedagógiai útkeresés a fiatalok fogvatartottak szabadságvesztés- büntetésének végrehajtásában, Börtönügyi Szemle, 2009/2.
15. Solt, Á.: Agresszió a fogvatartottak körében: okok és következmények. Problémás fogvatartottakkal készült mélyinterjúk tartalomelemzése, Börtönügyi Szemle, 2010/1.
16. Szitka, Sz.: Új lehetőségek felkutatása a fiatalok büntetés-végrehajtásában, reszocializációjuk elősegítése érdekében, Börtönügyi Szemle 2008/1.
17. Tóth, M.: Egyes alkotmányos jogok érvényesülése az elítéltek reintegrációja szempontjából, Börtönügyi Szemle 2010/4.
18. Vörös, E.: Speciális, szabadulásra felkészítő tréning, Börtönügyi Szemle, 2009/1.

Felhasznált jogszabályok

1. 1979. évi 11. tvr
2. Az Európa Tanács Miniszteri Bizottság R (87) 3. sz. ajánlása az európai büntetőszabályzatra vonatkozóan.
3. Magyarország Alaptörvénye IV. cikk (1) bekezdés
4. 17/2003. (VI. 24.) IM rendeletet, amely a Pártfogó Felügyelői Szolgálat tevékenységéről.

Internetes források

1. <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/204806.pdf>
2. http://www.kimisz.gov.hu/data/cms2368/Folyamatabra_ug..pdf

3. www.csus.edu/ssis/cdcps/iap.htm
4. http://www.uni-miskolc.hu/~mepir/download/TAMOP_5-2-6_Csemane_Varadi_Erika.pdf
5. <http://helsinki.hu/jelentesek-a-buntetes-vegrehajtasi-intezetekben-tett-latogatasokrol>

Az internetes hivatkozások 2012. év szeptember 2, és 2012. év október 31. napja között kerültek megtekintésre.

XI. Mellékletek

1. számú melléklet a „Tett-programról”

Személyes SEGÍTSÉG a bajban!

PROGRAM AZ
ÁLDOZATOKÉRT
ÉS A TETTESEKÉRT

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség
www.ujsechenyiterv.gov.hu
06 60 638 638

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

MAGYARORSZÁG MEGÚJUL

2. számú melléklet az önkéntes képzésről

Szám: 19.14.L/39-38/2011

Belső képzésen való részvételt igazoló tanúsítvány

A felnőttképzésről szóló 2001. évi CI. törvény rendelkezései alapján

a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Igazságügyi Szolgálatára, mint a bizonyítvány kiállítója és a képzés szervezője- igazolja,

hogy

Németh Nóra

önkéntes

(anyja neve: Dékány Csilla Emőke)

aki 1990. évben június hó 08. napján

Szikszó városban született

a 2012. június 13 – 2012. június 15.

között Budapesten lebonyolított

**INTENZÍV UTÓGONDOZÁSBAN MŰKÖDŐ
ÖNKÉNTESK BEVEZETŐ TRÉNINGJE**

című 30 órás képzésen részt vett.

Budapest, 2012. június 20.

Dr. Kunfalvi Zoltán
főigazgató

KÉPZÉSI MODULOK

Átfogó ismeret a büntető-eljárás és a büntetés-végrehajtás rendszeréről	4 óra
Alapvető ismeretek a szociális ellátórendszeréről	5 óra
Segítő tevékenységhez szükséges alapvető önismeret megszerzése	6 óra
Kompetencia határok felismerése. Segítségkérés- és adás képessége esetmegbeszélő csoportokban	6 óra
Teamben való együtt dolgozás képességének fejlesztése	6 óra
A projekt és alprojekt megismerése, dokumentációs rend	3 óra

Nyilvántartási szám: 00724-2011.

Közigazgatási és
Igazságügyi Minisztérium
Igazságügyi Szolgálat
Budapest, Postafiók 90
1590.
P.H.

3. számú melléklet az önkéntes képzés eseményeiről

